

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ ІМ. АНДРЕЯ КРУПІНСЬКОГО»**

Ж.Б. ЯВОРСЬКА

**Електронний навчальний посібник
до вивчення курсу навчальної дисципліни**

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

ЛЬВІВ, 2023

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ ІМ. АНДРЕЯ КРУПІНСЬКОГО»**

Ж.Б. ЯВОРСЬКА

**Електронний навчальний посібник
до вивчення курсу навчальної дисципліни**

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

для здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності 221 Стоматологія
Рекомендовано Методичною радою КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея
Крупинського» як електронний навчальний посібник для підготовки здобувачів фахової передвищої
освіти спеціальності 221 «Стоматологія»

ЛЬВІВ, 2023

УДК 37.015.6
ББК 65.9(2)

Рекомендовано Методичною радою КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського» як електронний навчальний посібник для підготовки здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності 221 Стоматологія (протокол № 3 від 27. 03. 2023)

Автор :

викладач кафедри соціально – гуманітарних дисциплін КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського» : канд. екон. наук, доцент Ж.Б. Яворська

Рецензенти :

С.О. Лозинська, к.іст.н., завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського»; В.І. Грицан, асистент кафедри організації та економіки фармації, технології ліків та біофармації ТзОВ «Львівський медичний інститут»

Ж. Б. Яворська. Електронний навчальний посібник до вивчення курсу навчальної дисципліни «Основи економічної теорії». Львів. 2023. 119 с.

Електронний навчальний посібник складено відповідно до навчальної програми з дисципліни «Основи економічної теорії». Висвітлено основні теоретичні та практичні аспекти, що стосуються особливостей дії економічних законів та процесу ринкових перетворень. Описано доцільність використання основних економічних інструментів . З метою кращого закріплення опрацьованого навчального матеріалу представлено запитання для самоконтролю, тестові завдання, питання для самостійної роботи, додається словник економічних термінів.

Для підготовки здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності 221 Стоматологія.

УДК 37.015.6 ББК 65.9(2) Ж. Б.Яворська, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Економічна теорія : предмет, значення, функції, методи пізнання. Економічні потреби та виробничі фактори.....	6-12
Економічна система та її зміст. Сутність відносин власності.....	13-20
Форми суспільного виробництва. Товарне виробництво. Товар.....	21-27
Сутність та функції грошей. Походження грошей. Інфляція. Антиінфляційна політика держави.....	28-34
Ринок в економічній системі суспільства. Інфраструктура ринку.....	35-42
Підприємництво і підприємство (фірма). Витрати виробництва, прибуток, рентабельність.....	43-51
Суспільне відтворення. Виробництво, розподіл та використання національного доходу. Економічне зростання. Фінансова система.....	52-64
Перелік питань до модульного контролю.....	65-67
Короткий словник економічних термінів.....	68-76
Тести з дисципліни «Основи економічної теорії».....	77-110
Додаток 1. Силабус дисципліни «Основи економічної теорії».....	110-116
Список навчальної літератури.....	117-118

ВСТУП

Предметом вивчення дисципліни «ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ» як науки є ознайомлення студентів – медиків з організацією здійснення економічної діяльності; її взаємозв'язків з економічними законами і ринковими принципами, сутністю суспільного виробництва, основними факторами виробництва, з основними засадами діяльності підприємства в умовах обмеженості ресурсів.

Організація навчального процесу здійснюється за кредитно-модульно-рейтинговою системою відповідно до вимог Болонського процесу. Вивчення дисципліни включає один модуль, до складу якого входять два змістових модулі. Обсяг навчального навантаження студентів описаний у кредитах ECTS – залікових кредитах, які зараховуються студентам після успішного засвоєння ними відповідного модуля (залікового кредиту).

Після вивчення дисципліни ***студенти повинні знати:***

- історію розвитку економічної теорії;
- сутність і основні види економічної діяльності;
- сутність, види та структуру економічних систем в світі;
- основні види форм власності ;
- сутність господарської діяльності підприємства, види витрат виробництва; способи ціноутворення;
- мету та основні методи державного регулювання економіки, суть економічного зростання;
- основи формування державного бюджету.

Студенти повинні вміти:

- застосовувати основні методи дослідження економічних явищ та процесів;
- використовувати закони піднесення потреб, закони вартості, попиту і пропозиції, грошового обігу на практиці;
- аналізувати економічну ситуацію в конкретній економічній системі;
- характеризувати економічні явища та процеси, приймати рішення в умовах обмеженості ресурсів;
- характеризувати медичну послугу як елемент ринку медичних послуг.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ : ПРЕДМЕТ, ЗНАЧЕННЯ, ФУНКЦІЇ, МЕТОДИ ПІЗНАННЯ. ЕКОНОМІЧНІ ПОТРЕБИ ТА ВИРОБНИЧІ ФАКТОРИ

Мета заняття : засвоїти предмет економічної теорії, сутність економічних законів та закономірностей; провести аналіз основних економічних шкіл; охарактеризувати основні методи дослідження економічних процесів; проаналізувати людські потреби та економічні ресурси.

Студенти повинні *знати* :

- історію розвитку економічної теорії;
- сутність економічних законів та закономірностей;
- основні методи дослідження економічних процесів;
- основні економічні школи.

вміти :

- характеризувати економічні потреби, економічні інтереси та ресурси;
- аналізувати основні фактори виробництва.

Ключові поняття та терміни : економічна теорія, економічна поведінка, економічні відносини, економічні закони та закономірності, політична економія, економікс, економічні процеси, мікроекономіка, макроекономіка, мезоекономіка, світова економіка, метод економічної теорії, аналіз, синтез. абстракція, індукція, дедукція, модель, експеримент, економічні проблеми, економічна думка, меркантилізм, фізіократизм, марксизм, маржиналізм, монетаризм. інституціоналізм, економічні потреби, економічні інтереси, економічні блага, ресурси, фактори виробництва, праця, робоча сила, земля, засоби праці, предмети праці.

План семінарського заняття :

- 1.Економічна теорія як наука. Економічні закони та закономірності.
- 2.Методи дослідження економічних процесів.
- 3.Історія розвитку економічної науки.
- 4.Основні економічні школи.
- 5.Розвиток економічної думки в Україні. Українські вчені-економісти : Фома Аквінський, І.Вишенський, Феофан Прокопович, І.Гізель, М.Туган - Барановський, Є.Слуцький.
- 6.Економічні потреби суспільства та економічні інтереси.
- 7.Фактори виробництва та ресурси.

Зміст теми

Економічна теорія – це суспільна наука, яка вивчає сутність економічного розвитку, діяльність економічних суб'єктів, економічні відносини між людьми. Основними економічними процесами є виробництво, розподіл, обмін та споживання економічних благ. Термін «економіка» (від грец. *oikonomia*, що означає вчення про господарство) ввели в обіг давньогрецькі мислителі Ксенофонт і Аристотель. Виділяють два розділи економічної теорії : політекономія та економікс. Термін «політична економія» був вперше застосований французьким вченим Антуаном Монкретьєном в 1615 р. (з грец. «політикос» означає державний суспільний) як наука про ведення господарства в державі, суспільстві. Економікс – це вивчення економічної поведінки суб'єктів економіки. Предмет економічної теорії стародавні вчені пов'язували з примноженням багатства, економічними законами, виробничими відносинами між людьми, а сучасні західні економісти – з проблемами рідкості, обмеженості, вичерпності ресурсів та альтернативності вибору. Економічні закони – об'єктивні, постійні, стійкі причинно-наслідкові взаємовідносини між економічними процесами та явищами.

Економічна теорія складається з мікроекономіки, макроекономіки, мезоекономіки та світової економіки. Мікроекономіка вивчає економічну поведінку окремих економічних суб'єктів – підприємств, споживачів і виробників, власників ресурсів. Макроекономіка аналізує закономірності функціонування національної економіки, вплив держави та політики на економіку. Мезоекономіка вивчає галузі економіки, проміжні системи та комплекси (агропромисловий, енергетичний). Світова економіка досліджує систему світового господарства, міжнародні економічні зв'язки та закономірності їх розвитку. Економіка застосовує різноманітні методи дослідження економічних явищ та використовує досягнення багатьох наук (логіки, філософії, статистики, історії, математики).

Економічна теорія пройшла тривалий шлях становлення та розвитку. Економіка була предметом аналізу давньогрецьких та давньоримських філософів. Серед них найвідоміші : греки – Ксенофонт, Платон, Аристотель; римляни – Варрон, Марк Катон, Колумелла. Вони досліджували проблеми розподілу і організації праці у межах рабовласницького ладу. В Україні у XI-XII ст. економічна думка відображала ідеологію панівного класу феодалів та прагнення давньоруської держави до самостійної ролі у міжнародному житті. Вона одержала відображення у працях Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, у численних літописах; значний внесок в українську економічну політику зробив великий полководець Богдан Хмельницький : ліквідував велике поміщицьке землеволодіння поляків та литовців, розвинув внутрішню і зовнішню торгівлю, а також зв'язки України з іншими державами, сприяв розвитку ремісництва, сформував прообраз промисловості.

Перша наукова школа політичної економії – меркантилізм виникла в XV ст. і домінувала аж до середини XVII ст., відображаючи інтереси торгової буржуазії. Її першим представником був француз Антуан де Монкретьєн, який саме і ввів термін «політекономія». Меркантилізм виник одночасно у багатьох країнах Європи – Франції, Англії, Італії.

Розвивалась і вітчизняна школа – у Києво-Могилянській академії (Феофан Прокопович, І.Гізель, Л.Боронович). Меркантилісти вбачали джерело заможності країни в ефективній зовнішній торгівлі та накопиченні золота завдяки відкриттю нових земель і нових шляхів мореплавства.

Наприкінці XVIII ст. в Англії виникли передумови для становлення класичної школи політекономії. Першим її представником був Уільям Петті, який досліджував природу грошей, заклав основи статистики й випередив погляди основних представників цієї школи Сміта та Рікардо. Як державний діяч і лікар за фахом, він цікавився кількістю, станом і використанням лікарень та притулків – ізоляторів, кількістю лікарів та хірургів, впливом епідемії на зменшення населення. У XVIII ст. Англія значно випереджала у своєму розвитку європейські країни, а промислова буржуазія виступила з вимогами свободи підприємництва, ліквідації пережитків феодалізму. Це визначило розвиток англійської школи політекономії, яка отримала назву класичної, основними представниками якої були вчені Адам Сміт та Давід Рікардо. Класична школа вважала матеріальне виробництво і саму працю людини головним джерелом збагачення суспільства. Була створена трудова теорія вартості, яка базувалася на думці, що вартість товару залежить виключно від кількості людської праці, необхідної для його створення. Тобто праця розглядалася як єдиний фактор виробництва. Класична школа виступала за вільний, саморегульований ринок і невтручання держави в економічний розвиток.

Представники наступного напрямку політекономії XVII-XIX ст. – школи камералістів – робили основний акцент на дослідженні суспільного здоров'я. Засновник школи - І.Франк стверджував, що першоджерело багатства країни - в численному і здоровому населенні, у здорових робочих руках, у виробничій силі здорової людини, у систематично застосовуваних державою заходах медичної поліції.

У Російській імперії наприкінці XVIII-початку XIX ст. в умовах розпаду кріпосницької системи та формування капіталістичного ладу, зміцніла дворянсько-ліберальна течія, представником якої був В.Н.Каразін. Він пропонував високими темпами розвивати промисловість, зміцнювати фінансову систему, ліквідувати панщину і внести грошову ренту, передати частину поміщицьких земель в довічне користування селянам.

В європейській економічній думці середини XIX ст. утворюються дві течії економічної теорії – марксистська і немарксистська. Марксистська політекономія підтримувала постулати класичної школи про те, що основа існування й розвитку суспільства – матеріальне виробництво. К.Маркс трансформував теорію трудової вартості у теорію додаткової вартості, що створюється на основі експлуатації чужої, найманої праці. Найбільшою заслугою марксизму було обґрунтування глибокої залежності між власне економічною поведінкою людини та соціально-класовими відносинами, що склалися в суспільстві. Немарксистський напрям економічної думки, сформований в Європі, називався маржиналізмом, який започаткували К.Менгер, У.Джевонс та Л.Вальрас. Маржиналістську

ідею продовжив видатний представник кембриджської школи Альфред Маршалл, з ім'ям якого пов'язана поява мікроекономіки. На відміну від попередніх шкіл маржиналісти розглядали проблему примноження багатства не взагалі, а в умовах обмежених ресурсів, висуваючи завдання альтернативності економічного вибору. На відміну від марксизму маржиналізм пропагував незалежність ринку від державного втручання.

У ХХ ст. мікроекономічна теорія не дуже змінилася, але вона була доповнена теорією державного регулювання економіки, або макроекономікою. Засновником макроекономіки справедливо вважають американського вченого Джона Кейнса, який був не просто теоретиком, він розробив конкретні методи державного регулювання економікою. Школа кейнсіанства посідала домінуючі позиції в західній економічній науці аж до 1970-х років і стала підґрунтям змішаної економіки.

Наприкінці 1960-х років з'явилася альтернативна теорія макроекономіки – монетаризм, засновником якої став керівник Чикагської школи Мілтон Фрідман. Ця теорія не виступала проти державного регулювання, а наголошувала на необхідності пріоритетних умов для вільної конкуренції за підтримки держави. Монетаристи звужили державне втручання в економіку рівнем грошового регулювання.

Життєдіяльність людини проявляється в існуванні комплексу потреб. Необхідність їх задоволення спонукає її до виробництва матеріальних благ і послуг. Потреби тісно пов'язані з економічним інтересом, який виявляється у цілях та діях, спрямованих на задоволення потреб. Потреби поділяються на індивідуальні, групові, колективні, суспільні; матеріальні, духовні, соціальні, культурні; первинні (фізіологічні, потреби у безпеці та захищеності, в усуненні захворювань) і вторинні (інтелектуальні, духовні, соціальні). Первинні потреби, в основному матеріальні. До них можна зарахувати невідкладну медичну допомогу та інші види медичних послуг, які змінюють саму людину, покращуючи її здоров'я, формуючи умови для нормальної життєдіяльності. Потреби людей мають необмежений характер – як за кількісними, так і за якісними характеристиками. Їх неможливо повністю задовольнити як на рівні окремої людини, так і суспільства загалом. Необмеженість економічних потреб є першим фундаментальним фактором економічної теорії. Потреби суб'єктів економіки задовольняються за допомогою благ, до яких належать дарові (природні), які люди отримують без зусиль (земля, вода, повітря, клімат), та економічні блага, що потребують трудових витрат. Обмеженість економічних ресурсів є другим фундаментальним фактором економічної теорії, тому доступ до них породжує конкуренцію. Отже, є суперечність між необмеженими потребами людей та обмеженими економічними благами і ресурсами. Суспільство щодня вирішує цю проблему у процесі трудової діяльності, тобто у перетворенні природи для задоволення людських потреб. Процес взаємодії людей, в якому вони, впливаючи на природу, створюють матеріальні та нематеріальні блага, потрібні для забезпечення

існування та розвитку, називається виробництвом. До матеріальних благ належать готові продукти, до нематеріальних – послуги, в тому числі й медичні. Надання послуг – це така сама виробнича діяльність, як і виробництво готового продукту. Зараз лікарні називаються некомерційними комунальними підприємствами, тому що у них здійснюють приготування їжі, миття посуду, прання білизни, а сама їх діяльність називається виробництвом здоров'я. Первинними факторами виробництва були праця і земля. Праця – це діяльність людини, спрямована на створення матеріальних і нематеріальних благ. Земля як фактор виробництва об'єднує всі види природних ресурсів, які люди використовують для створення матеріальних і нематеріальних благ. Важливим є такий фактор виробництва, як капітал - грошові заощадження, що використовуються у виробництві товарів та послуг для отримання доходу. Засоби виробництва складаються з предметів праці (матеріали, сировина, напівфабрикати) та засобів праці (станки, машини, інструменти, споруди, виробничі приміщення, транспортні засоби). До факторів виробництва зараховують також підприємницькі здібності, науку, інформацію та екологічний фактор.

Контрольні питання до вивчення теми :

1. Коли і за яких обставин виникла економічна теорія як наука?
2. Дайте визначення предмета економічної теорії та охарактеризуйте еволюцію його трактування.
3. Назвіть коло проблем, які вивчає економічна теорія, мікро-, макро-, мезо- та світова економіка.
4. Дайте визначення суті економічних законів і назвіть їх основні види.
5. Які основні економічні школи відомі у світі?
6. Чому, на вашу думку, студентам-медикам необхідно вивчати економічну теорію?
7. Яке практичне значення має економічна теорія?

Питання для самостійної роботи студентів :

1. Сучасні тенденції розвитку світової економіки.
2. Парадигма розвитку національної економіки в Україні.

Тести для самоперевірки:

1. Що було предметом економічних досліджень до XVI -XVII ст.?

- A. державне управління;
- B. домогосподарство;
- C. ремісниче виробництво;
- D. торгівля, лихварство, купецтво;

Е.товарне виробництво.

2.Що є джерелом багатства держави на думку меркантилістів?

- А.сфера обігу, торгівля;
- В.домашнє господарство;
- С.сільське господарство;
- Д.матеріальне виробництво;
- Е.приватна власність.

3.Ким була розроблена трудова теорія вартості?

- А.Франсуа Кене;
- В.Антуаном де Монкретьєном;
- С.Адамом Смітом, Давідом Рікардо;
- Д.Аристотелем, Ксенофонтом;
- Е.В.І. Леніним.

4.Ким була створена перша мікроекономічна модель відтворення суспільного капіталу?

- А.Франсуа Кене;
- В.Антуаном де Монкретьєном;
- С.Адамом Смітом, Давідом Рікардо;
- Д.Аристотелем, Ксенофонтом;
- Е.Джоном Кейнсом.

5.Що характерне для київської школи політекономії (середина ХІХ ст.)?

- А.дослідження общинних відносин;
- В.аналіз шляхів переходу від феодальних економічних відносин до соціалістичних;
- С.неприйняття марксизму та суспільної власності на засоби виробництва;
- Д.розвиток марксистських ідей;
- Е.дослідження ринкових відносин.

6.Що характеризує визначення «об'єктивні, постійні, стійкі причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами або процесами»?

- А.економічну категорію;
- В.економічний закон;
- С.продуктивні сили суспільства;
- Д.економічний прогрес;
- Е.економічну теорію.

7.Які із запропонованих формулювань не є предметом вивчення економічної теорії?

А.економічні відносини між людьми, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання економічних благ;

В.закони та закономірності економічного розвитку;

С.оптимальне задоволення зростаючих індивідуальних та суспільних потреб в умовах обмежених ресурсів;

Д.вдосконалення економіки транспорту;

Е.технічне забезпечення оптимізації управлінських рішень.

8.Які методи дослідження застосовуються в економічній теорії?

А.системний метод;

В.аналіз та синтез;

С.метод наукової абстракції;

Д.молекулярний аналіз;

Е.усі відповіді правильні.

9.Хто з вчених-економістів запровадив в науковий обіг термін «політична економія»?

А.Франсуа Кене;

В.Антуан де Монкретьєн;

С.Адам Сміт;

Д.Джон Кейнс;

Е.Альфред Маршалл.

10.Що не відноситься до факторів виробництва?

А.сукупність корисних копалин у національній економіці;

В.національне багатство країни;

С.сукупність ресурсів, залучених у виробничий процес;

Д.устаткування і споруди у промисловості;

Е.сукупність виробничих рішень.

Література до теми :

Головна :

1.Камінська Т.М. Основи економічної теорії для студентів – медиків : підручник. – К.:ВСВ «Медицина», 2010. – с.5-22.

2.Литвинова О.Н. Основи економічної теорії : підручник для студентів- медиків – Тернопіль :ТДМУ : Укрмедкнига , 2015.- с. 12-31.

Додаткова :

3.Економічна теорія : Політекономія: підручник /за ред.. В.Д.Базилевича; Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка.- 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. - с. 15-37.

4.Мочерний С.В. Економічна теорія : навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009.- с. .9-62.

ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА ТА ЇЇ ЗМІСТ. СУТНІСТЬ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ

Мета заняття : засвоїти сутність різних підходів до періодизації процесу розвитку людського суспільства, сутність та структуру економічної системи, розглянути основні типи економічних систем в світі , охарактеризувати сутність та форми власності, розглянути особливості приватизації та роздержавлення в Україні.

Студенти повинні *знати:*

- основні підходи до розуміння періодизації процесу економічного розвитку;
- сутність теорії «стадій росту» вченого У.Ростоу;
- стадії індустріальної цивілізації;
- сутність та структуру економічної системи, її види;
- сутність та форми власності, види власності.

вміти :

- аналізувати економічні системи світу;
- виділяти особливості різних форм власності;
- розкрити зміст поняття «право власності»;
- характеризувати державний та приватний сектори системи охорони здоров'я.

Ключові поняття та терміни : формація, цивілізація, продуктивні сили, виробничі відносини, доіндустріальне (аграрне) суспільство, індустріальне суспільство, постіндустріальне суспільство, науково-технічна революція, інформаційно-інтелектуальна революція, економічна система суспільства, державна надбудова, господарський механізм, чистий (класичний) капіталізм, «чисто» ринкова економіка, адміністративно-командна система, державна власність, змішана економіка, традиційна економіка, перехідна економіка, власність, привласнення, право власності, роздержавлення, приватизація, мала, велика приватизація.

План семінарського заняття :

- 1.Основні підходи до періодизації процесу розвитку людського суспільства.
- 2.Суть і структура економічної системи. Типи економічних систем в світі.
- 3.Власність як економічна категорія. Сутність та форми власності в сучасному світі.
- 4.Роздержавлення та приватизація. Український досвід.
- 5.Специфіка відносин власності в системі охорони здоров'я.
- 6.Основні напрями реформування власності в світовій системі охорони здоров'я.

Зміст теми

Дослідження закономірностей розвитку суспільства є дуже важливою проблемою. Найбільш відомі формаційний і цивілізаційний підходи до періодизації економічного розвитку людського суспільства. Формаційний підхід був розроблений К. Марксом і його послідовниками. Суть його полягає в тому, що продуктивні сили суспільства в сукупності з виробничими відносинами становлять певний спосіб виробництва, який разом з політичною надбудовою суспільства утворюють соціально – економічну формацію. Економічним ядром кожного способу виробництва (формації), є панівна форма власності, яка визначає спосіб поєднання працівника із засобами виробництва. Формаційний підхід розглядає розвиток людського суспільства як послідовну зміну одного способу виробництва іншим : первіснообщинний, рабовласницький, феодальний, капіталістичний, комуністичний. Формаційний підхід виділяє вирішальну роль у суспільному розвитку процесу виробництва, відносин власності, а його головною рушійною силою є суперечність між продуктивними силами та виробничими відносинами і загострення класової боротьби. Такий підхід вважають методологічно недостатнім, тому що він не враховує ролі соціокультурного та інших факторів розвитку суспільства, трактує історію людства як процес руйнування старого способу виробництва, абсолютизує класову конфронтацію між власниками та найманими працівниками. Світова суспільна наука розробила більш глибокий за суттю цивілізаційний підхід пізнання історії розвитку людства. Цивілізація - це історично конкретний стан суспільства, який включає певний рівень продуктивних сил , особливу форму виробництва і духовну культуру людей. Найважливішою рисою цивілізації є її гуманістична спрямованість. Людина виступає головним суб'єктом виробництва і цивілізації та її безпосередньою метою.

Американський економіст У. Ростоу висунув теорію «стадій росту», у якій виділив 5 стадій економічного розвитку : традиційне суспільство, перехідне суспільство, стадія зрушення, стадія зрілості, стадія високого рівня масового споживання. Сучасна зарубіжна економічна наука (Дж. Гелбрейт, А. Арон), виділяє 3 стадії індустріальної цивілізації за критерієм ступеня індустріального розвитку : доіндустріальне (аграрне) суспільство, індустріальне суспільство, постіндустріальне суспільство. Доіндустріальне суспільство існувало до кінця XVII ст., до розгортання промислової революції, включало сільське господарство і ручну працю. В індустріальному суспільстві провідну роль відігравало велике механізоване промислове виробництво. Постіндустріальне суспільство – це найрозвинутіша стадія людської цивілізації, яка спирається на науково-технічну та інформаційно-інтелектуальну революцію; у ній домінують наука, нові види техніки і технологій, інформатика, комп'ютеризація, автоматизація і роботизація.

Економічна система суспільства – це господарська цілісність, у межах якої організовано взаємозв'язки між виробниками і споживачами матеріальних та нематеріальних благ, враховуючи державу та суспільний сектор. Економічна система складається з 3 основних ланок : продуктивних

сил, економічних відносин і механізму господарювання. Продуктивні сили – це сукупність засобів виробництва, працівників з їхніми фізичними і розумовими здібностями, науки, технологій, інформації, методів організації та управління виробництвом. Економічні відносини – це відносини між людьми у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних і нематеріальних благ. Господарський механізм – це сукупність форм і методів регулювання економічних процесів на основі використання економічних законів ринку, державних економічних важелів та правових норм. Можна виділити 4 економічні системи : «чистий» (класичний) капіталізм та системи адміністративно – командної, змішаної та традиційної економіки. «Чистий» (класичний) капіталізм , або «чисто» ринкова економіка, базується на приватній власності , на функціонуванні вільного ринку з вільною конкуренцією та вільним ціноутворенням. Основною формою регулювання економіки є саморегулювання через об'єктивну дію економічних законів. Між виробниками і споживачами встановлюються прямі зв'язки, держава не втручається в економіку, суспільний сектор не розвинутий. В основі адміністративно – командної системи лежить монополія державної власності на ресурси і готовий продукт, центральна влада – безперечний авторитет і контролер. Держава регламентує всі сторони економічного життя, опосередковує економічні відносини між виробниками та споживачами, суворо планує ціни. Конкуренція відсутня, переважають монополізм виробництва і дефіцит товарів. Вирішальну роль відіграють партійні, адміністративні, а не економічні стимули, а основною метою розвитку є ідеологія, що підкорює собі економіку і політику. Адміністративно – командна економіка була характерною для колишніх соціалістичних країн. Змішана економіка демонструє розмаїття форм власності та непряме державне регулювання економіки, широку участь в економічному житті громадянського суспільства; розрізняють американську, шведську, японську моделі. Змішана економіка виросла із «чистого капіталізму», зберігши конкуренцію, вільне ринкове ціноутворення, прямі зв'язки між виробниками і споживачами. Це вищий ступінь розвитку ринкової економіки, її мета - гармонія особистих, колективних та національних економічних інтересів для підтримання високої якості життя людей та економічної безпеки держави. В особистих і ділових взаєминах діє фактор довіри, що відкидає недобросовісну конкуренцію. Повсякденна поведінка людей регламентується законом, невтручання у приватне життя підкріплюється незалежністю судової влади. Змішана економіка є основою розвитку передових країн світу. Традиційна економіка розвивається не за економічними законами, а відповідно до традицій, звичаїв, релігійних настанов. Для неї характерні як приватна, так і общинна (кланова) власність, примітивний спосіб життя, відокремленість від світового розвитку. Традиційна економіка наявна у найвідсталіших країнах Африки та Азії, але поволі зникає в умовах глобалізації. Економіка України є перехідною. Завдяки еволюційній спадкоємності певний час в перехідній економіці зберігаються старі економічні форми та інтенсивно створюються нові. У 2005 р. ЄС та США визнали Україну країною з ринковою економікою, засвідчивши існування її формальних критеріїв : ліквідацію монополії державної

власності на засоби виробництва, приватний сектор економіки, умови для розвитку ринкової інфраструктури, фінансового ринку, а також ринків праці та капіталу. Перед Україною постає завдання – долучитися до цивілізаційного прогресу і нової технологічної доби, від якої ми відстали через тривалу самоізоляцію у ХХ ст.

Найчастіше власність ототожнюється з річчю, якою володіє людина. Людина привласнює матеріальні блага тільки у взаємодії з іншими людьми. Тому власність має суспільну природу : відображає економічні відносини з приводу володіння, розпорядження та кінцевого використання матеріальних благ. Визначальними при цьому є відносини привласнення, без яких ці відносини – неповна власність. Метою привласнення економічних благ завжди є отримання корисного ефекту, а об'єктом власності були ресурси або засоби виробництва, які брали участь у створенні прибутку власника. З економічного погляду, власність – це сукупність відносин, що виникають між різними суб'єктами з приводу привласнення, володіння, розпорядження і кінцевого використання матеріальних та нематеріальних благ для отримання прибутку. У реальному житті економічні відносини власності закріплюються юридично. У сучасній економічній літературі є поняття «права власності», тобто норми поведінки, що виникають у зв'язку із привласненням економічних благ. Права власності складаються з правомочностей, до яких належать право власності, право користування, право управління, право на перехід речі у спадок, право на відповідальність у вигляді стягнення. Сутність власності виявляється у розмаїтті її форм. Історично першою формою була общинна власність, але першою формою ринкової системи – приватна власність, що залишалася панівною аж до ХХ ст. Потім у світі визначилися два напрямки зміни форм власності : революційна ліквідація приватної власності і заміна її державною (внаслідок націоналізації, що мала насильницький характер і сталася після революції 1917 р.), а також еволюційне перетворення власності у різні її форми (у країнах, що йдуть від ринкової, капіталістичної системи до змішаної економіки).

Формування ринкової (змішаної) економічної системи базується на роздержавленні власності. Складником цього процесу є приватизація , тобто перехід державної власності до рук окремих фізичних або юридичних осіб. Метою приватизації у розвинених країнах була активізація ринкових відносин і конкуренції, підвищення ефективності окремих галузей та сегментів ринку, зменшення бюджетних витрат, залучення внутрішніх та зовнішніх стратегічних інвесторів. Основною формою приватизації став публічний продаж акцій підприємств. Українська приватизація розпочалася у 1990-ті роки й збіглася з руйнуванням адміністративно-командної та створенням основ ринкової економіки, розривом економічних зв'язків колишнього СРСР, різким падінням виробництва й рівня життя, що зумовлювало негативну реакцію населення на перетворення. Перший етап приватизації в Україні – мала приватизація – охопив невеликі підприємства торгівлі, громадського харчування, туризму, сільського господарства. Розрізняють такі основні форми малої приватизації : аукціон, що

визначає грошовий критерій; конкурс проектів, за результатами якого переможцем виходив той, хто пропонував кращий варіант розвитку підприємства; викуп об'єкта трудовим колективом після орендування у держави. Другий етап – велика приватизація – стосувався великих підприємств. Велика приватизація передбачала два послідовних підетапи : акціонування (корпоратизацію) за допомогою приватизаційних чеків (формальна приватизація) і грошову приватизацію, яка триває дотепер , бо 50 % основних фондів економіки перебуває в руках приватних власників. Недосконалість законодавчої бази приватизації призвела до безконтрольності й зловживань у діяльності багатьох інвестиційних фондів, до відмивання тіньового капіталу та створення олігархічних кланів. Приватизація не досягла мети створення ефективного виробництва й призвела до значної нерівності у суспільстві. Досі не створено єдиного реєстру об'єктів державної власності; відчуження державного майна новим власником відбувається за безцінь, тому підприємства часто умисно доводять до банкрутства.

Реформування відносин власності в системі охорони здоров'я спонукає державу шукати шляхи ефективнішого використання ресурсів, економічна мета роздержавлення системи охорони здоров'я – це створення ефективних власників. Реформування власності у світовій системі охорони здоров'я відбувається за напрямом децентралізації власності й передачі її правомочностей лікувальним закладам. У централізованій державній системі охорони здоров'я України власником повного переліку правомочностей є держава. Вона ігнорує процеси привласнення, володіння, розпорядження й використання об'єктів власності, керує медичними закладами й фінансує систему охорони здоров'я. Тому в системі охорони здоров'я розвинених країн – Англії, Швеції, Фінляндії, Новій Зеландії, Італії – право розпорядження та управління власністю делегується самому виробникові медичних послуг, хоча право привласнення її об'єктів залишається за державою. Крім того, здійснюється приватизація майна нерентабельних медичних об'єктів, розширюється практика контрактів держави з приватними медичними закладами. Приватизації не підлягають лікувальні заклади, які монопольно надають послуги на певних територіях (в обласних центрах), це може спричинити зростання цін.

В Україні важливим напрямом вдосконалення власності в системі охорони здоров'я є поступове поширення приватного сектора, роль полягає не тільки в додатковому фінансуванні системи охорони здоров'я , а й в забезпеченні конкурентних переваг над тіньовою медициною в державному секторі. Зараз державні стоматологічні клініки здійснюють платні послуги. Для таких закладів, а також для окремих стаціонарів , які нерентабельні й підлягають закриттю , можлива оренда або повна приватизація. Можна також приватизувати комплекс інфраструктурних послуг у стаціонарах (прання білизни, приготування їжі, прибирання приміщень), тому що бюджетні кошти на такі цілі витратити неефективно або передати замовлення на них приватним фірмам. Повністю можна приватизувати також орендні косметологічні заклади, що працюють на засадах

самоокупності. У Польщі практикується передача поліклінік після оренди в колективну власність. Цей шлях перспективний для розвитку сімейної медицини у містах, де орендарами стають колишні терапевти й педіатри. Приватизація в системі охорони здоров'я повинна здійснюватися з дотриманням конституційного принципу рівного доступу до медичних послуг всіх громадян і збереженням соціального та гуманістичного наповнення медицини.

Контрольні питання до вивчення теми :

1. У чому полягає відмінність формаційного і цивілізаційного підходів до періодизації суспільного розвитку?
2. Дайте визначення поняття «цивілізація». Які критерії розвитку цивілізації існують в науці?
3. У чому полягає сутність економічної системи? Якими критеріями визначається тип економічної системи?
4. Назвіть структурні елементи економічної системи і розкрийте їхній взаємозв'язок.
5. Розкрийте зміст понять «ринкова економіка», «командна економіка», «традиційна економіка», «змішана економіка».
6. Що таке суб'єкт і об'єкт власності?
7. Розкрийте зміст поняття «право власності».

Питання для самостійної роботи студентів :

1. Класифікація форм власності.
2. Сукупність правочинностей власності.

Тести для самоперевірки:

1. Якими, згідно теорії А.Чухно, є ознаки доіндустріального суспільства?

- А. в економіці переважає сфера матеріального виробництва;
- В. вирішальним чинником виробництва є земля;
- С. панівною соціальною групою є власники інформації;
- Д. в економіці переважає сфера послуг;
- Е. найвищим є розвиток сільського господарства.

2. Що можна віднести, згідно теорії У.Росту, до ознак індустріального суспільства?

- А. в економіці переважає сфера матеріального виробництва;
- В. вирішальним чинником виробництва є земля;
- С. панівною соціальною групою є власники інформації;
- Д. в економіці переважає сфера послуг;
- Е. розвиток комп'ютерних технологій.

3. Які основні ознаки класичного (чистого) капіталізму?

- A. розмаїття форм власності;
- B. державне ціноутворення;
- C. саморегулювання ринку на основі об'єктивних економічних законів;
- D. переважання на ринку монополій;
- E. домінування державних інтересів.

4. Які основні ознаки змішаної економіки?

- A. приватна власність на засоби виробництва;
- B. поєднання державного регулювання економіки з ринковим саморегулюванням;
- C. переважання адміністративних методів стимулювання виробництва;
- D. домінування державних економічних інтересів;
- E. переважання на ринку монополій.

5. У чому полягає зміст постсоціалістичної, перехідної економіки?

- A. переході від командної до ринкової економіки;
- B. переході від індустріальної до постіндустріальної економіки;
- C. переході від вільного ринку до змішаної економіки;
- D. переході від 19-ї до індустріальної до індустріальної економіки;
- E. правильні відповіді А. та В.

6. Які права закріплює приватна власність за громадянами?

- A. володіння та застосування певного майна;
- B. користування і розпорядження певним майном;
- C. застосування та розпорядження певним майном;
- D. привласнення, володіння, користування та розпорядження майном;
- E. користування технічними пристроями.

7. Що належить до суб'єктів власності?

- A. земля під виноградником;
- B. будівля медичного університету;
- C. нова медична технологія;
- D. приватна страхова компанія;
- E. громадська приймальня.

8. Що належить до суб'єктів власності на ринку медичних послуг?

- A. медичне устаткування;
- B. приватна офтальмологічна клініка;
- C. нова технологія;
- D. медична послуга;

Е.лікарський рецепт.

9.Для якої економічної системи характерний монополізм державної власності?

- А.змішана економіка;
- В.традиційна економіка;
- С.«чистий» капіталізм;
- Д.адміністративно-командна економіка;
- Е.ринкова економіка.

10.Що є постійним дефіцитом у командній економіці?

- А.гроші;
- В.ресурси;
- С.товари та послуги;
- Д.соціальні гарантії;
- Е.доходи.

Література до теми :

Головна :

1.Камінська Т.М. Основи економічної теорії для студентів – медиків : підручник. – К.:ВСВ «Медицина», 2010. с.48-62.

2.Литвинова О.Н. Основи економічної теорії : підручник для студентів – медиків. – Тернопіль :ТДМУ : Укрмедкнига , 2015.-с.23-54.

Додаткова :

3. Економічна теорія : Політекономія: підручник /за ред.. В.Д.Базилевича; Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка.- 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. - с.61-89.

4.Мочерний С.В. Економічна теорія : навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009 -с .18-37.

ФОРМИ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА. ТОВАРНЕ ВИРОБНИЦТВО. ТОВАР

Мета заняття : розглянути сутність товару та послуги в економіці та в економічних відносинах, їх основні властивості; охарактеризувати споживчу, мінову вартість товару та міру вартості, проаналізувати значення та властивості медичної послуги, розглянути сутність ціни, проаналізувати основні способи ціноутворення та функції ціни; усвідомити значення товару та ціни в ринковій економіці.

Студенти повинні *знати:*

- основні форми суспільного виробництва;
- етапи становлення товарного виробництва;
- суть та властивості товару;
- суть та значення ціни в економіці.

вміти :

- аналізувати значення товару в економіці та в економічних відносинах зокрема;
- характеризувати послугу як різновид товару;
- аналізувати основні способи ціноутворення.

Ключові поняття та терміни : товарне виробництво, просте товарне виробництво, вільний ринок, товар, споживча вартість, мінова вартість, міра вартості, послуга, медична послуга, ціна, рівень цін, методи ціноутворення, ринкова рівновага, функції ціни.

План семінарського заняття :

- 1.Сутність і типи товарного виробництва.
- 2.Товар та його властивості.
- 3.Послуга як специфічний продукт праці.
- 4.Сутність ціни, методи ціноутворення,
- 5.Функції ціни.

Зміст теми

Протягом свого розвитку людство використовувало 3 форми суспільного виробництва : натуральну, товарну і суспільну. У сучасних розвинутих країнах товарна форма домінує, витіснивши натуральну і зростає роль суспільної форми виробництва. Товарне виробництво пристосоване до різних форм власності та способів виробництва, однак його змінить вища й досконаліша суспільна

форма виробництва. Товарне виробництво зародилося внаслідок розпаду первісного суспільства. До його появи панувало натуральне виробництво – історично перший тип економічної організації людей, у якому люди створюють продукти лише для власних потреб, а не для купівлі-продажу, переважає ручна праця, її розподіл відсутній. Натуральне виробництво є основою традиційної економічної системи, яка збереглася дотепер у відсталих регіонах земної кулі. Товарне виробництво, навпаки, означає зв'язок виробників та споживачів за допомогою ринку, на якому обмінюються виробленими товарами. Передумовою його появи став суспільний розподіл праці, за яким відбувається спеціалізація виробників у виготовленні конкретної продукції, домінування приватної власності на засоби виробництва.

Товарне виробництво та ринкова економіка становлювались в кілька етапів. Перший етап – це просте товарне виробництво, якому притаманні: ручна праця; слабкі суспільні зв'язки; ймовірна можливість криз, існує особиста залежність селян від феодалів. Просте товарне виробництво, характерне для доіндустріальної цивілізації, існує поряд з натуральним виробництвом, тому на ринок потрапляє лише частина створеного продукту. Другий етап – вільний ринок (заснований на капіталістичному товарному виробництві). Він пов'язаний із зародженням капіталістичних економічних відносин, початком індустріальної ери (XVI-XVIII ст.) і передбачає: велике машинне виробництво, значне зростання суспільних зв'язків, зосередження грошей та виробничих ресурсів в руках меншості. Робоча сила перетворюється на товар, з'являється економічне примушування працівника до праці. Держава практично не втручається в економічне життя, тому розвивається вільна конкуренція. Третій етап – товарне виробництво регульованого ринку (XX-XXI ст.), у якому функціонують водночас державний і приватний

сектори виробництва. Держава активно втручається в ринок через функції управління, законодавчу владу, фінансову та соціальну політику. Паралельно з товарним виробництвом регульованого ринку в колишніх соціалістичних країнах існує деформований ринок адміністративно-командної системи, для якого характерні

жорстке регулювання, повна централізація економіки, пригнічення свободи підприємництва, монополізм виробництва.

Ключовим поняттям ринкового виробництва є товар. Товар – це корисний людині продукт праці, призначений для продажу або специфічне економічне благо, вироблене для обміну. Товар має дві властивості. Згідно з марксистською концепцією, це споживча вартість (здатність задовольняти певну людську потребу) і вартість, яка виявляється у міновій вартості (здатності пропорційно обмінюватися на інші товари). Оскільки товар задовольняє потребу не лише самого виробника, а й інших людей, то говорять про суспільну споживчу вартість. Питання сутності обміну і визначення вартості товару, вперше порушив Аристотель. Згідно трудової теорії вартості, вартість визначається працею, витраченою на виробництво товару. К.Маркс вважав, що праця товаровиробника двояка. З

одного боку, вона характеризується застосуванням певних знарядь, певними професійними навичками виконавця і конкретним результатом – певною споживчою вартістю. Тому праця, яка її створює є конкретною працею. З іншого боку, праця є абстрактною. Саме вона створює вартість, тому що є тим спільним у роботі різних спеціалістів, що дає змогу зіставляти різні споживчі вартості.

Різними були й погляди на міру вартості. А.Сміт вважав такою одиницею робочий час, а Д.Рікардо - робочий час на виробництво товару в гірших умовах виробництва. К.Маркс назвав вартість суспільно необхідним робочим часом, який витрачається на виробництво продукту при середньому рівні вміння та інтенсивності праці. Інший підхід до вартості товару демонструє немарксистська економічна школа. На їх думку основа обміну – не праця, а корисність та цінність товару, вони визначають вартість, виходячи із суб'єктивних оцінок покупців. Сучасні економісти, досліджуючи товар, велику увагу приділяють також аналізу послуг в постіндустріальному суспільстві і перетворенням сфери послуг на пріоритетний сектор економіки. Послуга – це специфічний продукт праці, що не набуває речової форми і споживча вартість якого полягає в корисному ефекті живої праці. Послуги невідчутні, бо не мають речової форми. Невід'ємність від виконавця свідчить про високу роль людського фактора в кінцевому результаті надання послуги, її індивідуальність. Повернути продавцеві товар можна, а послугу – ні, її також не можна зберігати і транспортувати подібно до товарів.

Різновидом послуги є медична послуга, яка є підсумком діяльності, спрямованої на якісну зміну стану людини, її здоров'я. Корисний ефект від медичної послуги має двоякий прояв : лікувально – профілактичний (медичний) ефект, завдяки якому покращується здоров'я пацієнта або полегшуються його страждання і соціально – економічний ефект, який призводить до поліпшення якості життя людини, відтворення людського капіталу та покращення суспільного здоров'я. Невідчутність медичної послуги зорієнтована на першочергову довіру між пацієнтом та лікарем, що посилюється тим, що процес лікування може загрожувати додатковою шкодою (інвалідність, травматизм, смерть). Медичні послуги можуть мати певний речовий компонент : рентгенологічний знімок, рецепт лікаря, протез. Вдосконалення медичної послуги означає зниження її невідчутності. Так терапія і хірургія супроводжуються написанням історій хвороби, які є юридичним підтвердженням проведення лікування. Слід виділити вирішальну роль людського фактора в наданні медичної послуги, її індивідуальність та іноді унікальність, адже враховуються особливості організму кожного пацієнта. Лікар несе високу відповідальність за наслідки будь – якої лікувальної процедури, бо її неможливо переробити. У процесі надання медичних послуг складається сукупність певних відносин: медичні або клінічні відносини між лікарем і пацієнтом, лікарем і медперсоналом з приводу виконання призначень та приписів, між лікарем і консультантами, між персоналом лікарень та її керівництвом. Ці відносини необхідні з точки зору

медтехнологій. Економічна форма меддопомоги відображає економічні відносини, які забезпечують рух фінансових потоків до виробника медичних послуг.

Ціна належить до фундаментальних категорій ринкової економіки. Ціни координують економічну поведінку всіх ринкових суб'єктів. Ігнорування економічних законів ціноутворення призводить до дефіциту, спекуляції, соціальної несправедливості та інших негативних явищ. В системі товарного виробництва ціна розглядається як грошове вираження вартості товару, величина якої визначається суспільно необхідними витратами праці. Ціна виражає цінність благ, що з'ясовується у процесі обміну. На неї впливають не лише економічні, а й інституційні чинники (мораль, традиції, звички, релігія). Цінність не виключає вартості, але вона ширша за це поняття. У ринкових умовах цінність товарів визначає попит на них і рівень цін. Найсприятливішим середовищем реального ціноутворення є ринок. Він координує дії мільйонів покупців та продавців, кожен з яких має власні інтереси.

Держава повинна лише корегувати цей процес, дбати про національні інтереси та інтереси незахищених верств населення. До того ж метод ціноутворення «витрати плюс прибуток» (витратний метод) форсує зростання витрат виробництва.

Формування ціни, орієнтованої на витрати виробництва, - досить простий і поширений спосіб ціноутворення на рівні підприємства, популярний в Україні та за кордоном (у фарміндустрії, торгівлі, будівництві). Цей метод визначає стартову ціну товарів, яка має бути не нижчою за рівень беззбитковості або самоокупності виробництва. Якщо підприємство не може повернути свої витрати за допомогою даної ціни, надалі виробництво товарів стає неможливим. Ціна, що опускається нижче ціни беззбитковості називається ціною припинення виробництва. Ринкова економіка – це економіка контрактів між ринковими виробниками та державою, в яких ціна є об'єктом домовленості між покупцем та продавцем. Купівля – продаж товару відбувається тоді, коли ціна продавця й ціна покупця збігаються на конкурентному ринку, тобто ситуація збігу попиту та пропозиції, яка називається ринковою рівновагою. Отже, у сучасній економічній теорії ціна розглядається як комплексне поняття: по-перше, як грошове вираження вартості товару; по-друге, як грошове вираження цінності товару та результат співвідношення між попитом та пропозицією на ринку; по-третє, як об'єкт договірних відносин між учасниками контрактів. Економічний зміст та значення ціни зумовлені її функціями: інформаційною, обліковою, стимулюючою, а також функцією розподілу доходів.

- інформаційна функція полягає в тому, що ціни є найважливішим джерелом інформації для виробника, завдяки чому ресурси можна спрямувати у певні галузі економіки. Споживачеві інформаційна функція ціни дає змогу сформувати сімейний бюджет, стимулювати або обмежувати придбання тих чи інших товарів.

- облікова та стимулювальна функція ціни полягає в тому, що за її допомогою враховуються всі наявні витрати виробництва і формується мотивація для виробника обирати, виходячи з наявних ресурсів, найекономніші методи виробництва, що дають змогу йому продовжувати свою діяльність.

- функція розподілу (перерозподілу) пов'язана із забезпеченням пропорційності економіки. Вона складається під впливом перекидання капіталу в ті галузі, які за допомогою цін досягають вищої рентабельності виробництва.

- функція розподілу доходів у суспільстві така : ціни визначають частку виробленого національного продукту, яку отримує кожен із учасників ринку. Коливання ринкових цін може спричинити гостру диференціацію доходів у суспільстві (різниця між доходами підприємців, які мають різну рентабельність виробництва).

Контрольні питання до вивчення теми :

1. Які форми суспільного виробництва виділяють?
2. Як відбувалось становлення товарного виробництва?
3. Що таке товар ? Які він має властивості?
4. Що таке послуга і чим вона відрізняється від товару?
5. Яку додаткову специфіку має медична послуга?
6. Яке значення ціни в ринковій економіці?
7. Які способи ціноутворення виділяють?

Питання для самостійної роботи студентів :

1. Товарна політика підприємства.
2. Маркетингові стратегії ціноутворення.

Тести для самоперевірки:

1. Що слід вважати причиною виникнення товарного виробництва?

- А. зростання продуктивних сил у рабовласницькому суспільстві;
- В. поява та розвиток міст у середньовіччі;
- С. зародження світового ринку;
- Д. економічне відокремлення виробників та поява приватної власності на засоби виробництва;
- Е. розпад первісно-общинного ладу.

2. Чим просте товарне виробництво відрізняється від розвинутого (капіталістичного)?

- А. перетворенням робочої сили на товар;
- В. державним регулюванням економіки;
- С. домінуванням приватних власників – виробників продукції;

- Д.поєднанням в одній особі власника та виробника;
- Е.монополізмом держави.

3. Чим відрізняється товарне виробництво від натурального?

- А.перетворенням робочої сили на товар;
- В.виробництвом продуктів не для власного споживання, а на продаж;
- С.переважанням ручної праці;
- Д.відсутністю економічних криз;
- Е.обсягами виробництва.

4. Що таке товар?

- А.це будь-який продукт праці;
- В.це продукт праці, виготовлений для власного споживання;
- С.це матеріальні блага та послуги, створені у результаті праці;
- Д.це продукт праці, який задовольняє суспільні потреби, вироблений для обміну;
- Е.матеріальна послуга.

5. Чим характеризуються медичні послуги?

- А.лікувально-профілактичним ефектом;
- В.відокремленістю від виконавця;
- С.набуттям речової форми;
- Д.її виробництво, надання та експорт не збігаються у часі;
- Е.збереженістю.

6. За яких умов виникає товарне виробництво?

- А.суспільного характеру праці;
- В.суспільного поділу праці;
- С.наявності приватної власності;
- Д.економічної відокремленості виробника;
- Е.наявності споживчих благ.

7. Який найпоширеніший спосіб ціноутворення виділяють?

- А. «наслідування» лідера;
- В.збирання «вершків»;
- С.за рівнем цін конкурентів;
- Д. «витрати плюс прибуток»;
- Е.за рівнем споживчого попиту.

8. Який з термінів визначає здатність товару до обміну?

- А.бартер;
- В.аверс;

- С.еквівалентність;
- Д.ліквідність;
- Е.усі попередні відповіді хибні.

9.Яке з наведених тверджень є правильним?

- А.продукт – це результат товарного виробництва;
- В.товар – це продукт, який існує у вигляді речі;
- С.послуги – це види діяльності, що задовольняють певні потреби людей;
- Д.благо – все те, що може задовольняти потреби людини;
- Е.усі попередні твердження правильні.

10.Що спричинить за рівних умов зростання ціни на імпортні лікарські засоби?

- А.зростання ціни на вітчизняні лікарські засоби;
- В.зниження ціни на медичні послуги;
- С.збільшення попиту на імпортні лікарські засоби;
- Д.збільшення попиту на вітчизняні лікарські засоби;
- Е.врівноважений попит.

Література до теми :

Головна :

1.Камінська Т.М. Основи економічної теорії для студентів – медиків : підручник. – К.:ВСВ «Медицина», 2010.-с.63-68.

2.Литвинова О.Н. Основи економічної теорії : підручник для студентів – медиків. – Тернопіль :ТДМУ : Укрмедкнига , 2015.-с.39-50.

Додаткова :

3. Економічна теорія : Політекономія: підручник /за ред.. В.Д.Базилевича; Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка.- 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. - с.141-153.

4.Мочерний С.В. Економічна теорія : навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009 -с .107-124.

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ. ПОХОДЖЕННЯ ГРОШЕЙ. ІНФЛЯЦІЯ. АНТИІНФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Мета заняття : розглянути сутність грошей в економіці та в економічних відносинах, їх властивості та функції; охарактеризувати основні види і теорії грошей, проаналізувати поняття «грошовий обіг», «грошова маса», та «грошова система» ; розглянути сутність та причини виникнення інфляції, проаналізувати антиінфляційну політику держави; усвідомити значення запровадження національної валюти та проведення грошової реформи в Україні.

Студенти повинні **знати:**

- суть та значення грошей;
- властивості та функції грошей;
- види та теорії грошей;
- сутність, причини виникнення та види інфляції.

вміти :

- аналізувати значення грошей в економіці та в економічних відносинах зокрема;
- характеризувати особливості різних видів грошей;
- аналізувати заходи антиінфляційної політики держави.

Ключові поняття та терміни : гроші, монометалізм, біметалізм, паперові гроші, грошова одиниця, золото, срібло, зливки металів, міра вартості, засіб обігу, золоті гроші, повноцінні гроші, кредитні гроші, електронні гроші, банкноти, вексель, чек, грошовий обіг, грошова маса, грошова система, світові гроші, металева теорія грошей, кількісна теорія грошей, інфляція, гіперінфляція, золотий еквівалент, індексація, монетарна політика, антиінфляційна політика, грошова реформа.

План семінарського заняття :

1. Сутність та походження грошей.
2. Властивості та функції грошей.
3. Інфляція. Антиінфляційна політика держави.
4. Грошова реформа в Україні.
5. Світові гроші. Запровадження нової європейської валюти – євро.

Зміст теми

У процесі розвитку товарно-грошових відносин з маси товарів виділився один, до якого прирівнювали у процесі обміну інші товари. У ньому почали виражати вартість усіх інших товарів. Отже, гроші – це товар особливого роду, що виступає в ролі загального еквівалента. У різних народів аналогом грошей виступали найпопулярніші предмети : у Європі – ювелірні вироби, у Тибеті – брусок висушеного чаю, у Російській імперії – хутро. У XVI – XIX ст. за гроші вважали золото і срібло (біметалізм), у XIX-20-30-ті рр. XX ст. – золото (монометалізм). Такої ролі золота сприяли його якісна однорідність, кількісна ділимість та збереженість. Але після світової кризи 1929-1933 рр. золото з обігу практично зникло. Настала ера паперових грошей. Населення стародавньої Лідії (Туреччина) було першим, хто карбував монети у вигляді срібного зливка з додаванням золота, а перші паперові гроші з'явилися в Китаї в XI ст. Перший рубль (у вигляді срібного зливка) – виник у XIII ст. в давньому Новгороді.

Тисячу років тому Карл Великий заснував каролінгський фунт, який став базисним для французької, італійської, англійської грошових систем і точкою відліку у появі української грошової одиниці – гривні, що дорівнювала половині каролінгського фунту. На Русі гривнею вважали вагу дорогоцінних металів. Католики-поляки спочатку запровадили германо-скандинавську марку, яку в XIV ст. поступово замінили на гривню. Володимир Великий звелів карбувати написи на монетах кирилицею, у католицькій Західній Європі до XVIII ст. написи виконували тільки латинською мовою. У XV ст. гривня зникла і остаточно утвердився рубль. Її відродила, хоч і ненадовго, Центральна Рада 1 березня 1918 р. і вже з серпня 1996 р. гривня стала українською національною валютою.

Золото як загальний еквівалент має властивості товару особливого роду, має особливу споживчу вартість і особливу форму вартості. Споживча вартість грошей полягає у властивості прирівнювати до себе вартості інших товарів. Сутність грошей виявляється у їхніх функціях. Класична політекономія називає 5 функцій. Найбільш повно їх розкрив К.Маркс. Функція грошей як міри вартості полягає у здатності грошей порівнювати вартості різних товарів, функцію міри вартості можуть виконувати уявні, ідеальні гроші. Вартість товару, виражена у грошах або у вартості золота, називається ціною товару. Функцію засобу обігу гроші виконують, коли відіграють роль посередника в обміні товарів за формулою Т-Г-Т (товар-гроші-товар), яка розпадається на два акти : продаж (Т-Г) й купівлю (Г-Т). Гроші як засіб обігу виступають у формі монет і паперових грошей. Скороминучість функції засобу обігу дає змогу замінити золоті гроші. Однак паперові не мають власної вартості, тому не виконують функції міри вартості, а є тільки знаками золота. В обігу їх повинно бути стільки, скільки для цього потрібно золота. Якщо ж кількість паперових грошей перевищує кількість золотих, то вони знецінюються, їх купівельна вартість зменшується, а ціни на товар зростають. Гроші є абсолютним вираженням багатства, вони мають велику ліквідність, тобто

властивість швидко реалізовуватися. Функцію створення скарбу та засобу накопичення виконують повноцінні гроші у вигляді золотих зливків, предметів розкоші. Золоті запаси, державні або приватні, складають суттєву частину національного багатства. Паперові гроші не можуть бути скарбом, бо не мають власної вартості, однак вони виконують функцію засобу накопичення. В умовах товарного виробництва виникає необхідність продажу товарів у кредит. При цьому гроші як засіб платежу набувають нової форми існування – кредитні гроші. До них належать векселі, банкноти, чеки, кредитна картка, електронні гроші. Вексель - це письмове боргове зобов'язання, видане одним суб'єктом іншому, у якому вказано величину грошової суми й терміни її сплати одержувачем. Банкноти – це вексель банку. Вони мають подвійне забезпечення : кредитне і металеве (золотим запасом банку). Чек – це письмове розпорядження власника поточного рахунку, про виплату банком грошової суми або її перерахуванням на інший рахунок. Замінником грошей виступають також кредитні картки. Функцію засобів платежу почали виконувати електронні гроші – одиниці вартості, що зберігаються в електронних пристроях і визнаються грошовими зобов'язаннями.

Виконання грошима функцій засобу обігу та засобу платежу означає безпосередній грошовий обіг. Грошовий обіг – це рух грошей в готівковій та безготівковій формах, який обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в економіці. Обіг грошей здійснюється на основі властивих йому законів, найважливішим з яких є закон, який визначає кількість грошей, необхідних для обігу. Закон грошового обігу передбачає, що протягом певного періоду в обігу має бути об'єктивно зумовлена грошова маса. Є ще 2 важливих показники в даній сфері – це грошова маса і грошова система. Грошова маса – це сукупність всіх грошових засобів в готівковій та безготівковій формах, які забезпечують реалізацію товарів, послуг і всі нетоварні платежі в економіці. Грошова система – це форма організації грошового обігу, яка історично склалася в певній країні й законодавчо закріплена державою. Історія знає 2 основних типи грошових систем : металеву та паперово-кредитну. Металева система поділяється на 2 види – біметалізм і монометалізм. У паперово-кредитній системі функціонують паперові й кредитні гроші. Основними елементами грошової системи є : національна грошова одиниця, Національний банк країни, система паперових грошей та розмірних монет, державні та недержавні заклади, що регулюють грошовий обіг.

Переповнення сфери обігу грошовими знаками щодо золота, товарів та іноземних валют називається інфляцією. Виконання всіх функцій грошей в обігу між країнами робить їх світовими грошима. Роль світових грошей тривалий час виконувало золото, що приймалося на вагу. Однак після кризи 1929-1933 рр. доба монометалізму скінчилася. Світовими грошима почали виступати долар і фунт стерлінгів, що спочатку вільно обмінювалися на золото, але з 1970-х років відірвалися від золотої основи. З 2002 р. роль світових грошей почала виконувати нова європейська валюта – євро. Інфляція є одним із проявів макроекономічної нестабільності і пов'язана зі зростанням загального рівня цін, яке супроводжується знеціненням національної грошової одиниці. Спочатку

інфляцію тлумачили виключно як грошове явище, в якому зміна кількості грошей в обігу призводить до пропорційної зміни рівня цін на товари і послуги. Марксистська теорія інфляції ґрунтується на тому, що золоті гроші не знецінюються, інфляція виникає тоді, коли паперових грошей, які замінюють в обігу золоті, випущено більше золотого еквіваленту. Відповідно до кейнсіанської теорії інфляційного розриву, інфляція виникає, якщо сукупні видатки перевищують обсяг національного продукту. Представники монетаризму вважають, що причиною інфляції є вищі темпи приросту грошової маси порівняно з темпами зростання ВВП. Макроекономіка розглядає інфляцію як багатфакторний процес, причинами виникнення якої є: надмірне зростання грошової маси порівняно з ростом національного продукту, дефіцит державного бюджету, монополізм, структурна деформація економіки, її милітаризація, занепад виробництва, високі податки, переважання темпів росту зарплати над темпами росту продуктивності праці, світові кризи. Розрізняють відкриту та пригнічену інфляцію. Відкрита (цінова) інфляція діє в умовах ринкових цін і проявляється в їх зростанні. Залежно від рівня змін цін розрізняють три види інфляції: помірну, галопуючу та гіперінфляцію. Помірна інфляція – зростання цін до 10 % за рік, збільшення заощаджень. Галопуюча інфляція – зростання цін на 20-100 і більше відсотків за рік, знецінення грошей, зменшення заощаджень, скорочення інвестицій, вивіз коштів за кордон. Гіперінфляція – зростання цін на 1000 і більше відсотків за рік, споживчий психоз, зростання вартості життя, зростання зарплати і цін, активізація спекулятивної діяльності, товарні деформації, вивіз коштів за кордон. Залежно від причин і механізму зростання загального рівня цін розрізняють інфляцію попиту та інфляцію витрат (пропозиції).

Інфляція попиту має місце тоді, коли сукупний попит зростає швидше, ніж виробничий потенціал економіки. Порушена рівновага між попитом і пропозицією відновлюється шляхом підвищення цін. Інфляція витрат (пропозиції) виникає внаслідок збільшення витрат при високому рівні безробіття і неповному використанні виробничих ресурсів. Зменшення пропозиції підвищує рівень цін. Прихована (пригнічена) інфляція діє в умовах надмірного державного втручання в економіку і проявляється у зникненні товарів, зростанні їх дефіциту. Якщо ціни зростають у період рецесії (спаду) рівня ділової активності країни, це явище називають стагфляцією.

Найбільш поширеним інструментом боротьби та регулювання інфляції є індексація – механізм зміни номінальних доходів пропорційно коливанням цін за певний період. В арсеналі антиінфляційних заходів важливе місце належить монетарній політиці, яка передбачає однакові темпи зростання грошової маси та економічного зростання (національного продукту). Антиінфляційна політика включає заходи з активізації розвитку національної економіки – обмеження монополізму, розвиток конкуренції, структурна перебудова економіки, інвестиційно-інноваційна діяльність. Важливе місце в антиінфляційній політиці займає раціоналізація зовнішньоекономічних зв'язків країни. Слід забезпечувати рівновагу в зовнішній торгівлі,

підтримуючи експортні галузі, захищати вітчизняного товаровиробника, проводити конструктивну валютну політику. Один з методів подолання інфляції – дефляція (процес, протилежний інфляції), здійснене державою скорочення кількості грошей щодо їх необхідного обсягу. Це тимчасовий захід, який не долає глибинних процесів.

Інфляція в Україні у першій половині 90-х рр. була результатом дії багатьох чинників. Лібералізація цін перетворила інфляцію в гіперінфляцію. Знецінення національної валюти і зростання попиту на іноземну посилювали інфляцію витрат. Значне падіння обсягів виробництва з початку 90-х р. змусило здійснювати стабілізаційну політику, що дало змогу здійснити грошову реформу і забезпечити прийнятні темпи інфляції. Доцільні такі шляхи запобігання інфляції в Україні: структурна перебудова економіки, збільшення конкурентоспроможності галузей, перехід на ресурсозберігальні технології, відмова від зайвих дотацій, докорінна зміна податкової політики, поживлення ділової активності, створення привабливого інвестиційного клімату.

Контрольні питання до вивчення теми :

1. У чому полягає сутність грошей?
2. Розкрийте співвідношення основних функцій грошей.
3. Охарактеризуйте основні теорії виникнення грошей.
4. Що таке ліквідність грошей?
5. Що таке грошова маса, грошовий обіг, грошова система та її елементи?
6. Які причини виникнення інфляції? Назвіть її основні види.
7. Перелічіть основні наслідки та шляхи подолання інфляції.

Питання для самостійної роботи студентів :

1. Грошовий обіг та його закони.
2. Структура та показники грошової маси.

Тести для самоперевірки:

1. Борговий документ установлений законом зразка про обов'язкову сплату боржником певної суми грошей у вказаний строк називають :

- А. чеком;
- В. векселем;
- С. облігацією;
- Д. опціоном;
- Е. усі попередні відповіді правильні.

2. У якому році було припинено обмін доларів США на золото :

- A. у 1965 р;
- B. у 1970 р;
- C. у 1971 р;
- D. у 1973 р;
- E. у 1976 р.

3. Яку функцію грошей виконує кредитна картка?

- A. засобу обігу;
- B. засобу накопичення і утворення скарбів;
- C. засобу платежу;
- D. міри вартості;
- E. пластикового еквівалента.

4. Хто з названих суб'єктів найімовірніше виграє в умовах інфляції?

- A. громадянин, який має фіксований дохід;
- B. уряд, який збільшує ставку податку на прибуток;
- C. громадянин, який поклав на строковий рахунок гроші в банк;
- D. банкір;
- E. студент.

5. Де і коли вперше почали використовуватися паперові гроші?

- A. у Київській Русі в XI ст.;
- B. у Росії в XVI ст.;
- C. у Китаї в XI ст.;
- D. у США в XVIII ст.;
- E. у Єгипті в IV ст.;

6. Визначіть основні ознаки грошей :

- A. мають загальне (суспільне) визнання;
- B. виступають посередником обміну товарів і послуг;
- C. виступають засобом синхронності обмінних операцій у часі;
- D. забезпечують багатоплановість обміну;
- E. збільшують комерційний ризик.

7. Хто насамперед постраждає від інфляції?

- A. банкір;
- B. лікар у державній лікарні;
- C. лікар приватної практики;
- D. реалізатор на ринку;
- E. бізнесмен.

8.Хто постраждає від інфляції в останню чергу?

- А.медсестра;
- В.учитель;
- С.бібліотекар;
- Д.підприємець;
- Е.вантажник.

9.Що таке гроші?

- А.цінні папери;
- В.паперові знаки., емітовані державним банком;
- С.це особливий товар, який виконує роль загального еквівалента при обміні інших товарів;
- Д.банківські папери;
- Е.фінансова послуга.

10.Яка з функцій грошей на сучасному етапі втратила своє значення?

- А.міра вартості та засіб обігу;
- В.засіб створення скарбів;
- С.функція платежу;
- Д.світові гроші;
- Е.оплата послуг.

Література до теми :

Головна :

- 1.Камінська Т.М. Основи економічної теорії для студентів – медиків : підручник. – К.:ВСВ «Медицина», 2010. с.68-72.
- 2.Литвинова О.Н. Основи економічної теорії : підручник для студентів – медиків. – Тернопіль :ТДМУ : Укрмедкнига , 2015.-с.38-66.

Додаткова :

3. Економічна теорія : Політекономія: підручник /за ред.. В.Д.Базилевича; Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка.- 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. - с.158-185.
- 4.Мочерний С.В. Економічна теорія : навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009 -с .45-67.

РИНОК В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА. ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ

Мета заняття : засвоїти сутність ринку як багатогранного поняття, умови його ефективного функціонування; виявити його переваги та недоліки, засвоїти основні критерії класифікації та сегментування ринку; характеризувати різні види економічної конкуренції, виділяти їх недоліки та переваги.

Студенти повинні *знати*:

- суть та значення ринку як суспільної форми організації та функціонування економіки;
- функції та умови виникнення ринку;
- структуру ринку та критерії його сегментування;
- основні види ринку;
- сутність монополії та конкуренції, методи конкурентної боротьби;

вміти :

- характеризувати ринкову інфраструктуру, зокрема в системі охорони здоров'я;
- аналізувати основні види економічної конкуренції, точно встановлювати тип ринку.

Ключові поняття та терміни: ринок, суб'єкти ринку, об'єкти ринку, функції ринку, структура ринку, місцевий ринок, національний ринок, світовий ринок, товарний ринок, споживчий ринок, біржа, фінансовий ринок, фондовий ринок, інфраструктура ринку, конкуренція, монополія, монополістична конкуренція, монополія, олігополія.

План семінарського заняття :

1. Сутність, умови функціонування та функції ринку.
2. Структура та інфраструктура ринку.
3. Монополія та конкуренція. Основні види конкурентних структур.
4. Ринок медичних послуг.
5. Антимонопольна діяльність держави.

Зміст теми

Ринок – це суспільна форма функціонування економіки, що забезпечує зв'язки між виробниками, продавцями, покупцями, споживачами і торговими посередниками. Виділяють суб'єкти та об'єкти ринку. Суб'єкти ринку – це покупці, продавці, торгові посередники (підприємства, банки, держава). Об'єкти ринку – це товари, послуги, фактори виробництва, ідеї,

інформація, корисні копалини. Ефективне функціонування ринку можливе за певних умов : свободи економічного вибору, існування різноманітних форм власності, раціонального ціноутворення. Сутність ринку проявляється у його функціях :

1.Ринок забезпечує вільне переливання ресурсів з менш ефективних виробництв в ефективніші відповідно до платоспроможного попиту.

2.Ринок формує пропорційні зв'язки між виробництвом та споживанням, попитом та пропозицією, маючи стихійну саморегулюючу силу.

3.Ринок зіставляє індивідуальні витрати праці із суспільним еталоном, формує ціни на товари.

4.Ринок стимулює науково-технічний прогрес. Для перемоги в конкурентній боротьбі потрібне постійне впровадження нових технологій.

Ринок має переваги і негативні наслідки : гнучкість і високу адаптивність до умов економічного середовища, сприйнятливість до нових технологій, здатність задовольняти різноманітні потреби, але сприяє розшаруванню населення за рівнем доходів та рівнем життя. Ринок не стимулює соціально-культурну сферу і охорону здоров'я, не інвестує людський розвиток, це робить держава засобом соціальної політики. Структура ринку – це співвідношення його внутрішніх елементів : попиту, пропозиції та ціни, закономірності розвитку яких визначає кон'юнктура ринку. Існують різні критерії поділу (сегментування) ринку. За географічною ознакою та сферою охоплення покупців існують : місцевий або локальний ринок, регіональний ринок, національний ринок, світовий ринок. За характером продажів ринок поділяють на оптовий та роздрібний. За ступенем обмеженості конкуренції – на вільний, монополістичний, олігополістичний ринок, ринок монополістичної конкуренції.

За рівнем насиченості існує рівноважний, дефіцитний, надмірний ринок ; за суб'єктами – ринок покупців, продавців, ринок посередників. За ступенем легальності ринок сегментують на офіційний та тіньовий (нелегальний). Тіньовий ринок пов'язаний із різноманітними приписками, викривленнями звітності, із наявністю «мертвих душ», порушеннями стандартів лікувально-діагностичних процедур, обліку ліків, спирту або з протизаконними послугами кримінального характеру (наркобізнес, психотропні засоби). Товарний ринок включає ринок виробничих (інвестиційних) товарів, до яких належать засоби виробництва – сировина, матеріали, будівлі, обладнання, інструменти, які використовують для створення товарів особистого споживання і при наданні послуг. Ринок особистого споживання разом із ринком виробничого споживання створюють товарний ринок. До складових споживчого ринку належать і медичні послуги. Купівля медичних послуг – це процес виробництва здоров'я, тому медичні послуги є об'єктом споживчого та інвестиційного ринку, їх в основному фінансує держава. Ринок факторів виробництва створюють також ринки праці, землі, інформації та інтелектуальний ринок ідей та винаходів. Фінансовий ринок

– це ринок фінансових засобів, облігацій, акцій. Його сегментами є ринки цінних паперів, кредитних ресурсів, страховий та грошовий. Сегментом страхового ринку є ринок медичного страхування.

Структура ринку доповнюється його інфраструктурою, яка потрібна для раціонального функціонування економіки. Сучасна інфраструктура ринку – це сукупність інститутів, (організації, установи, посередники, законодавство), які забезпечують рух товарних, грошових та інформаційних потоків. До інфраструктури товарного ринку належать інститути, що забезпечують рух товарних потоків : дороги, порти, вантажний і пасажирський транспорт, склади, зв'язок, промислові центри, товарні біржі, торговельна мережа. До інфраструктури фінансового ринку належать інститути, що забезпечують рух грошових потоків : центральний банк та комерційні банки, страхові, пенсійні, інвестиційні фонди, трастові компанії, фондові біржі, валютні біржі, податкова служба, митниця, ломбарди. До інфраструктури інтелектуального та інформаційного ринків належать засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення), Інтернет, електронна пошта, рекламні агентства, юридичні фірми, інформаційні центри, наукові інститути. До інфраструктури ринку праці належать : біржі праці, служби зайнятості, ліцензування, підготовки та перепідготовки кадрів. До ринкової інфраструктури належать інститути регулювання поведінки на ринку : законодавство, контролюючі органи, аудиторські компанії. Уся національна інфраструктура ділиться на виробничу та соціальну. Виробнича вміщує галузі та підгалузі, які обслуговують виробництво товарів і послуг виробничого призначення. Соціальна – галузі, які мають гарантувати нормальну життєдіяльність людей (охорона здоров'я).

Конкуренція – це постійний супутник ринку, що виникає в умовах суперництва між виробниками товарів та послуг за кращі умови виробництва та реалізації продукту. У перекладі з латинської мови конкурувати означає «зіштовхуватися» чи «стикатися». Залежно від сфери суперництва існує конкуренція внутрішньогалузева та міжгалузева. Перша форма конкуренції сприяє формуванню ринкових цін на однорідну продукцію, друга форма призводить до переливання капіталів з однієї галузі в іншу. Розрізняють цінову та нецінову конкуренцію. Цінова конкуренція формує активну роль ціни у досягненні кращих економічних умов виробництва, реалізації та завоювання ринку. Нецінова конкуренція передбачає використання технічних переваг, надійного дизайну, розмаїття продуктів і послуг для споживача, способів їх просування. Нецінова конкуренція зустрічається на приватному ринку медичних послуг. Тут вдаються до різних засобів задоволення потреб пацієнтів – нові методи діагностики, знеболювання, новітні ліки та їх реклама, досвід нетрадиційної медицини, музика під час лікувальних процедур. Проте найпоширенішим є поділ конкуренції на досконалу та недосконалу, Досконала конкуренція або ринок чистої конкуренції виникає за умов, коли виробництво розділене на діяльність безлічі маленьких фірм, частка кожної з яких не більше 1 %. Виробники на ринку чистої конкуренції створюють однорідні за якістю продукти, тому споживачі обирають товар за ціною, нецінова конкуренція тут відсутня. Контроль за

цінами ніхто не встановлює, входження нових виробників до галузі безперешкодне, вихід теж абсолютно вільний.

До ринків недосконалої конкуренції належать чиста (абсолютна) монополія, олігополія, монополістична конкуренція. Конкуренція примушує виробників розширювати сфери виробництва та збільшувати накопичення капіталу, чим спричинює появи монополізму. Чиста (абсолютна) монополія означає, що продавець на ринку або один, або він продає переважну частину товару, якому немає замінників. Існують об'єктивні бар'єри для входження нових фірм до галузі : відсутність інформації про товари, ціни, про інші ринкові умови, недобросовісні методи конкуренції, величезний статутний фонд і дорога реклама. Бар'єри може вводити й держава, видаючи ліцензію на заняття певним видом діяльності. Якщо фірма – єдиний продавець, вона встановлює завищені, монополіні ціни, а інколи - найнижчі ціни, що спричиняє розорення конкурентів. Це приклад цінової монополії. Монополія породжує нераціональний розподіл ресурсів і небезпеку зникнення продукту з ринку. До кінця XIX ст. великі монополії стали панівними в економіці найрозвиненіших країн і поступово почали гальмувати економічне зростання, оскільки заважали конкуренції, а водночас і розвитку НТП. Тому в багатьох країнах держава почала проводити енергійну антимонопольну політику, розмежовуючи монополіний та конкурентний сектори виробництва і забезпечуючи рівний доступ користувачів до продуктів та послуг. У всіх країнах є природні монополії – великі підприємства суспільного користування у ЖКГ : електричні, газові, водогінні, телефонні компанії, кабельне телебачення. У США уряд створює легальні бар'єри у вигляді патентів та ліцензій, що не дозволяють скоріше 17 років після розроблення нової ідеї купувати її іншим підприємцям. Товарну монополію утворюють підприємства, що лідирують у певних галузях НТП і ставлять за мету -розробку унікального товару, закріплення його на ринку й отримання великих прибутків завдяки якості товару. Різновидом монополії є монопсонія. Монополія – це ринок одного продавця, а монопсонія – одного покупця. Вона є характерною для ситуації, коли на певній території діє один роботодавець, що виступає покупцем найманої праці (одне підприємство у невеликому містечку). Державна система охорони здоров'я – також монопсонія, характерна для ринку праці лікарів в Україні. Чиста конкуренція й абсолютна монополія – два крайні прояви ринкових структур, які трапляються рідко. Домінуючими є олігополія та монополістична конкуренція. Монополістична конкуренція - це найпоширеніший тип ринку, характеризується значним обсягом конкуренції у поєднанні з невеликою часткою монополіної влади. Частка кожного підприємства у загальному обсязі виробництва, у загальній частині обладнання відносно велика, але менша, ніж в олігополії. Виробники діють незалежно один від одного, входження нових фірм до галузі не ускладнене, витрати швидко окупаються, можливе досягнення стійкого прибутку. Кожне підприємство спеціалізується на певному виді товару або послуги, є в певній мірі монополістом. Це товарна монополія, у покупця є вибір, тому конкуренція розвивається за показниками якості, споживчих

властивостей, умов продажу, а не за ціною. Монополістична конкуренція найбільше помітна у роздрібній торгівлі, легкій та фармацевтичній промисловості, на ринку медичних послуг. Олігополія (тобто декілька продавців) є проміжним станом між абсолютною монополією та монополістичною конкуренцією. Це ринок з обмеженою кількістю великих продавців, що концентрують у своїх руках якийсь товар. Для олігополії характерна змова декількох домінуючих фірм щодо цін, форм збуту та спільної боротьби з іншими конкурентами. Невеликим новоствореним фірмам важко досягти в таких умовах конкурентоспроможного рівня, адже олігополія встановлює високі бар'єри.

Серед усіх типів конкуренції ринку медичних послуг притаманною є монополістична конкуренція, яка особливо характерна для приватного сегмента охорони здоров'я. Держава також обмежує пропозицію приватних медичних послуг видачею ліцензій. Конкурентний ринок медичних послуг містить велику кількість економічних суб'єктів, що надають різні послуги і за цими ознаками він є ринком монополістичної конкуренції. Ще однією поширеною структурою є монополія великих клінік. Вони необхідні в кардіохірургії, нейрохірургії, трансплантології, онкології, де практика лікарів сполучається з науковою діяльністю і де потрібні дорогі новітні технології. У суспільному секторі охорони здоров'я спостерігається монополія держави, а також інтеграція процесів управління та фінансування охорони здоров'я. Держава виступає одночасно і власником, і виробником, і «продавцем», і «покупцем» медичних послуг. Державне регулювання не забезпечує мотивації для керівників лікарень господарювати раціонально, оскільки вони не мають жодних правомочностей власності. Держава оплачує лікування пільгового контингенту. На світовому ринку проявляється монополізм фармацевтичних компаній, 95% усієї світової фармацевтичної продукції зосереджено в руках найбільших транснаціональних корпорацій. Це основна причина високих цін на імпортні лікарські засоби.

Контрольні питання до вивчення теми :

- 1.Розкрийте сутність ринку як багатогранного поняття.
- 2.Які основні умови функціонування ринку ? Назвіть його основні функції.
- 3.У чому полягає сутність та роль конкуренції у ринковій економіці?
- 4.Назвіть основні критерії сегментування ринку. Що таке ринкова інфраструктура?
- 5.Чим відрізняється досконала конкуренція від недосконалої?
- 6.Охарактеризуйте основні методи конкурентної боротьби.
- 7.У чому полягає сутність монополії? Які основні форми монополії існують в економіці?

Питання для самостійної роботи студентів :

- 1.Економічний закон конкуренції.
- 2.Закон попиту та пропозиції.

Тести для самоперевірки:

1.Які з наведених функцій виконує ринок?

- A.охороняє власність підприємств;
- B.встановлює зв'язки та пропорції між виробниками та споживачами;
- C.захищає працівників від свавілля роботодавців;
- D.змушує сплачувати податки;
- E.створює ресурсну базу.

2.Що не належить до інфраструктури ринку?

- A.інвестиційні фонди;
- B.повітряний транспорт;
- C.фондові біржі;
- D.«тіньовий ринок»;
- E.дитячі садочки.

3.Що належить до фінансового ринку?

- A.ринок цінних паперів;
- B.інтелектуальний ринок;
- C.оптовий ринок;
- D.споживчий ринок;
- E.освітні заклади.

4.Що належить до інфраструктури ринку медичних послуг?

- A.фармацевтичний ринок;
- B.ринок медичного устаткування;
- C.ринок медичного страхування;
- D.товарний ринок;
- E.усі відповіді правильні.

5.Які сегменти не включає національний ринок медичних послуг?

- A.ринок державних медичних послуг;
- B.ринок приватних медичних послуг;
- C.ринок праці фармацевтів;
- D.ринок недержавних некомерційних медичних послуг;
- E.завод медтехніки.

6.Що таке фондова біржа?

- A.ринок, де продають і купують оптом товари;
- B.ринок, де продають і купують цінні папери;
- C.ринок, де здійснюють операції із сільськогосподарською продукцією;
- D.ринок, де наймають робочу силу;
- E.сировинний ринок.

7.Що може монополіст на відміну від конкурентної фірми?

- A.може призначати будь-яку ціну на свій продукт;
- B.порівнює свої ціни з цінами конкурентів;
- C.не може виробити будь-який обсяг продукції та продати її за будь-яку ціну;
- D.має справу з високо еластичним попитом на свою продукцію;
- E.часто змінювати ціну.

8.Яка характерна риса чистої конкуренції?

- A.рівні умови для всіх суб'єктів ринку;
- B.продукція, що виробляється, неоднорідна;
- C.входження нових фірм до галузі ускладнене;
- D.існує лише цінова конкуренція;
- E.існує цінова та нецінова конкуренція.

9.Які характерні риси чистої (абсолютної) монополії?

- A.існує багато незалежних фірм;
- B.можлива таємна угода між фірмами з приводу цін, розподілу ринків тощо для обмеження конкуренції;
- C.на ринку панує один продавець;
- D.між фірмами існує лише нецінова конкуренція;
- E.існує цінова та нецінова конкуренція.

10.Які основні риси монополістичної конкуренції?

- A.не обмежений доступ фірми до інформації про стан ринку;
- B.фірма є єдиним продавцем на ринку;
- C.можлива таємна змова між фірмами щодо цін, розподілу ринків тощо для обмеження конкуренції;
- D.на ринку переважають монопольні ціни;
- E.фірми встановлюють завищену ціну.

Література до теми :

Головна :

1. Камінська Т.М. Основи економічної теорії для студентів – медиків : підручник. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. с.93-166.
2. Литвинова О.Н. Основи економічної теорії : підручник для студентів – медиків. – Тернопіль : ТДМУ : Укрмедкнига , 2015.-с.38-66.

Додаткова :

3. Економічна теорія : Політекономія: підручник /за ред.. В.Д.Базилевича; Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка.- 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. - с.238-263.
4. Мочерний С.В. Економічна теорія : навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009 -с .195-206.

ПІДПРИЄМНИЦТВО І ПІДПРИЄМСТВО (ФІРМА). ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА, ПРИБУТОК, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ

Мета заняття : засвоїти сутність підприємства та підприємництва; характеризувати різні види підприємств та товариств, аналізувати витрати підприємства, визначати прибуток та рентабельність.

Студенти повинні *знати* :

- сутність та основні ознаки бізнесу, підприємництва та підприємця;
- завдання та значення підприємства як первинної ланки на мікроекономічному рівні;
- суть та основні види витрат виробництва.

вміти :

- характеризувати різні види підприємств;
- аналізувати основні види витрат виробництва;
- виділяти основні види товариств;
- характеризувати прибуток та рентабельність.

Ключові поняття та терміни : підприємництво, підприємець, об'єкти підприємництва, суб'єкти підприємництва, підприємство, державні підприємства, колективні підприємства, приватні підприємства, змішані підприємства, орендні підприємства, індивідуальні підприємства, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, командитне товариство, повне товариство, витрати виробництва, постійні витрати, змінні витрати, загальні витрати, граничні витрати, середні витрати, адміністративні витрати, ефект масштабу, собівартість, ринкова ціна, бухгалтерський прибуток, економічний прибуток, рентабельність виробництва (норма прибутку) , амортизаційний фонд.

План семінарського заняття :

1. Сутність підприємництва. Умови існування, суб'єкти та об'єкти підприємницької діяльності.
2. Поняття підприємства (фірми). Види товариств.
3. Сутність витрат виробництва. Прибуток та рентабельність.
4. Виробничі фонди підприємства.
5. Зношення основних виробничих фондів. Амортизація.

Зміст теми

Необхідним атрибутом ринку підприємництво стало в епоху капіталізму, а термін «підприємець» запровадив у XVIII ст. французький економіст Р. Кантільйон. Він вважав підприємництво економічною діяльністю особливого роду, спрямовану на отримання особистої користі. А. Сміт характеризував підприємця як власника, що йде на економічний ризик (ймовірність збитків) заради реалізації вигідної ідеї та отримання прибутку. Й. Шумпетер довів, що підприємець – це економічний лідер, новатор, здатний аналізувати різні ринкові можливості і пропонувати нові шляхи розвитку. Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами економіки (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Ознаками підприємництва є відповідальність, активний пошук і постійна творчість. Суб'єктами підприємництва можуть бути приватні особи, різні види об'єднань (акціонерні товариства, орендні колективи) і держава. Об'єктами підприємництва можуть бути будь-які види господарської діяльності, комерційне посередництво, інноваційна діяльність, консультаційна діяльність, операції з валютою, цінними паперами, страхова діяльність, медичне страхування.

Основні риси підприємця : ініціативність, заповзятливість, здатність генерувати ідеї; новаторський підхід до будь-якої проблеми; реалізм, впевненість в собі, наполегливість; вміння гідно програвати; загальна культура поведінки; обов'язковість та надійність; комунікабельність, вміння налагоджувати контакти. Підприємцями можуть бути громадяни України або інших держав, не обмежені законом у право та дієздатності, юридичні особи всіх форм власності. Але природну схильність до підприємництва мають близько 5-7 % населення. Вибух підприємництва за останні 30 років у світі пов'язаний з малим бізнесом, що пояснюється простими умовами створення й банкрутства, спрощеною системою керування та оподаткування. Це забезпечує його динамізм, швидку реакцію на зміни ринку, можливості гнучких ринкових стратегій.

Для оцінки сприятливих умов для ведення бізнесу в кожній країні встановлюється індекс легкості ведення бізнесу, який встановлений задля порівняння простоти ведення підприємницької діяльності між країнами світу, що укладається Світовим банком на основі річних даних. Вищі оцінки у індексі свідчать про краще та простіше регулювання бізнесу, а також сильніший захист прав власності. Метою побудови індексу є забезпечення даними досліджень впливу регуляції бізнесу державою на економічне зростання. Результати досліджень вказують на сильний взаємозв'язок між покращенням правил ведення бізнесу і зростанням економіки. Індекс не враховує загальніші умови, такі як інфраструктура, інфляція та злочинність. Загальний індекс базується на внутрішніх індикаторах :

- Розпочинання бізнесу - процедури, час, витрати та мінімальний капітал для заснування підприємства.

- Реєстрація майна - процедури, час та витрати на реєстрацію комерційної нерухомості.
- Отримання кредиту - міць юридичних прав, глибина кредитної інформації.
- Захист прав інвесторів - відкритість фінансових показників, відповідальність керівництва та легкість судових позовів від інвесторів.

- Сплата податків - кількість податків, час на підготовку податкових звітів, загальний податок як частка прибутку.

- Закриття підприємства - відсоток відшкодувань, час та додаткові витрати на закриття неплатоспроможної фірми.

Спосіб обчислення індексу може змінюватися із року в рік, таким чином, що позиції певної країни у рейтингу не є цілком порівнюваними між роками. У 2019 році Україна посіла 71 місце серед 190 країн світу у рейтингу легкості ведення бізнесу між Киргизією і Грецією, набравши 68,25 бали зі 100 можливих. Найбільше зростання Україна продемонструвала у номінаціях "міжнародна торгівля" та "виконання контрактних зобов'язань". Трійку лідерів рейтингу легкості умов ведення бізнесу очолюють Нова Зеландія, Сінгапур та Данія. Географічні сусіди України посідають вищі позиції у рейтингу : Польща - 33 місце, Угорщина - 53, Словаччина - 42, Румунія - 52, Молдова - 47, Туреччина - 43, Білорусь - 37, Російська Федерація – 31.

Базовою формою і первинною ланкою діяльності на мікроекономічному рівні є підприємство, де поєднуються фактори виробництва і створюються матеріальні блага, відбувається поєднання приватних, колективних і державних інтересів, закріплюється науковий та виробничий потенціал суспільства. Підприємство – це економічно та юридично самостійний господарюючий суб'єкт, створений для виробництва продукції, виконання робіт і послуг. Економічна самостійність означає можливість розвитку підприємства за рахунок власного прибутку. Юридична самостійність передбачає виникнення юридичної особи (підприємство має свій статут, баланс доходів і витрат, розрахунковий рахунок в банку, право здійснення договірних відносин). Підприємство створюється для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торгівельної та іншої діяльності у порядку, передбаченому законом. Якщо основною метою підприємства є отримання прибутку, то таке підприємство – комерційне. Комерційне підприємство у ринковій практиці називають фірмою (або компанією), яка може включати в себе декілька підприємств. Якщо ж основна мета діяльності некомерційна, то підприємства (фірми) є некомерційними. Вони поділяються на державні некомерційні та недержавні (неурядові) некомерційні підприємства. До державних некомерційних одиниць належать заклади охорони здоров'я. У системі МОЗ таких – 900. Недержавні некомерційні підприємства поширені у сфері охорони здоров'я європейських країн і належать релігійним та іншим благодійним організаціям, певним соціальним групам. Наприклад, у Німеччині власником багатьох некомерційних клінік є Червоний Хрест.

Існують різні види підприємств залежно від форми власності : державні, колективні, приватні та змішані. У державному підприємстві бюджетне фінансування існує поряд із самофінансуванням. Самостійність в економічній діяльності обмежена, можливе їх субсидування, тому державне підприємство стабільніше, йому менше загрожує банкрутство. Державний сектор зосереджений у тих галузях, де втілені національні інтереси, а продукти й послуги є суспільно корисними. У Європі переважна більшість медичних закладів віддані державі. Державні підприємства капіталомісткі, не гнучкі, гірше налаштовуються на попит споживача, важче пристосовуються до ринку. Різновидом державних підприємств є муніципальні, або комунальні підприємства, що фінансуються місцевими органами влади. Вони набули розвитку в охороні здоров'я Бельгії, Данії, Люксембургу, Нідерландів, Ірландії. Колективні підприємства відрізняються груповим прийняттям рішень, самостійністю у керуванні виробництвом, невтручанням держави. У Франції деякі клініки, а у Польщі – поліклініки стали колективною власністю лікарів. Для приватних підприємств характерні персональна відповідальність менеджерів за виробничу діяльність, самостійність у керуванні, тому що створюються вони за власні кошти власника і розвиваються на основі самофінансування. Приватні фірми мобільні, легко пристосовуються до попиту, сприйнятливі до науково-технічного прогресу. Вони не обтяжливі для держави, бо майже не користуються суспільними ресурсами. Однак тут складніше здійснювати контроль за оподаткуванням. Праця робітників соціально є менш захищеною, ніж у державному секторі, можливий високий рівень експлуатації. Діяльність маленьких приватних підприємств можуть пригнічувати великі монополії. В охороні здоров'я багатьох країн приватний сектор переважає у стоматології. Змішані підприємства створюються шляхом об'єднання майна різних форм власності. Перехідною формою від державного підприємства до колективного або від колективного до приватного є орендні підприємства. Тут власність – у руках орендодавця, вироблений продукт – в руках орендаря, існує певна самостійність у розподілі валового доходу та прийнятті управлінських рішень. З точки зору відповідальності за результати діяльності всі підприємства поділяються на 5 типів : акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, командитне товариство, повне товариство. Акціонерне товариство (АТ), або корпорація, має статутний фонд, розділений на певну кількість акцій згідно з номінальною вартістю, акціонери відповідають по зобов'язаннях товариства тільки у межах акцій, що їм належать. АТ поділяються на відкриті товариства, акції яких поширюються шляхом відкритого підписання та купівлі-продажу на біржі та закриті, акції яких поширюються тільки в самому підприємстві. Товариство з обмеженою відповідальністю (ТзОВ) має статутний фонд, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, учасники товариства несуть відповідальність у межах своїх внесків. Товариство з додатковою відповідальністю (ТДВ) також має статутний фонд, розділений на частки, розмір яких визначається статутними документами, але його учасники відповідають за його борги не лише своїми внесками

до статутного фонду, а належним їм майном. Командитне товариство (з одним чи більшою кількістю учасників, що несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном) включає також одного або більше учасників, відповідальність яких обмежується внеском до майна товариства. Повне товариство передбачає, що всі учасники займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язання товариства всім своїм майном. Виділяють також індивідуальне, одноосібне підприємство. Наочним прикладом у медицині стали стоматологічний, діагностичний або косметологічний кабінети «на одне крісло». До індивідуального підприємства у медицині тяжіє інститут сімейного лікаря, який активно працює у європейських країнах, бо він є не лише медичним, а й активним економічним суб'єктом, що має певні права власності, самостійно приймає економічні рішення та відповідає за них. Сімейний лікар може працювати в умовах оренди приміщення клініки (поліклініки) або прямо з місцевими органами влади. Йому надають грошовий фонд, а далі він сам формує штатний розклад, набирає медпрацівників, визначає умови договорів з ними, отримує доходи і розпоряджається ними. В Україні розвиток сімейної медицини долає безліч перепон: суперечності законодавства, характер економічної поведінки та психології лікарів, керівників поліклінік та пацієнтів, недосконалість статистики реформ. Однак відмова від сімейних лікарів неможлива з причин інтернаціоналізації та глобалізації світової економіки.

Витрати виробництва – це оплачені підприємством (фірмою) фактори виробництва. Постійні витрати - це витрати, розмір яких не залежить від обсягу продукції, що виробляється (орендна плата, банківський кредит, страхові внески, комунальні послуги, амортизація). У багатьох країнах до постійних витрат відносять платежі підприємств на медичне страхування співробітників. Постійні витрати сплачують навіть, якщо виробництво зупиняється. Змінні витрати – це витрати, розмір яких прямо визначається обсягом продукції, що виробляється (сировина, матеріали, зарплата, транспортні витрати). У лікувальному закладі до змінних належать витрати на харчування пацієнтів, лікарські засоби, білизну. Зі зростанням обсягу виробництва змінні витрати теж зростають. Сума постійних та змінних витрат дає загальні витрати. Середні витрати – це витрати у розрахунку на одиницю продукції. Граничні витрати – це додаткові витрати, пов'язані з виробництвом граничного продукту (кожної додаткової одиниці продукції), які приносять граничний дохід. Витрати виробництва поділяються також на явні (зовнішні) та неявні (внутрішні). Явні витрати – це всі витрати фірми на оплату необхідних факторів виробництва. Сума явних витрат виступає як собівартість продукції, а різниця між ринковою ціною та собівартістю – бухгалтерський прибуток. Ринкова ціна реалізованого товару – це виручка, або дохід підприємства. Неявні витрати – це альтернативні витрати використання ресурсів, які є власністю фірми (її втрачені можливості).

Різницю між виручкою (валовим доходом) підприємства і сумою явних та неявних витрат виробництва називають економічним прибутком. Прибуток розглядається у двох типах:

бухгалтерський (балансовий) та економічний. Бухгалтери відстежують лише явні витрати, а економісти – забезпечують не лише рентабельність виробництва, а й оптимальний вибір сфери інвестування та максимізацію економічного прибутку. Рентабельність виробництва – це форма вираження його ефективності. Рентабельним вважається підприємство, прибуток якого вищий за витрати виробництва. Якщо вони рівні, то фірма вважається самоокупною. І ще один варіант фінансового стану підприємства – збиткове підприємство. Рентабельність (норма прибутку) підприємства визначається так :

$$\text{Рентабельність} = \frac{\text{Балансовий прибуток}}{\text{Витрати виробництва}} * 100 \%$$

Норма прибутку може бути різною у різних сферах бізнесу чи галузях. Прагнення до зростання прибутку змушує підприємця постійно зіставляти граничний дохід із граничними витратами. Якщо граничні витрати починають перевищувати граничний дохід, то підприємство стає збитковим. Прагнення до максимізації прибутку змушує підприємця тримати свій капітал в постійному русі. До основного капіталу відносять будівлі, споруди. Вони переносять свою вартість на готовий продукт частинами. Процес перенесення називається амортизацією, а кожна частина, що переноситься, є нормою амортизації, яка встановлюється державою. Амортизаційний фонд підприємства використовують для модернізації та купівлі нового обладнання, зведення нових будівель, які зношуються. Зношення буває двох видів : фізичне зношення основного капіталу (втрата споживчої вартості) і моральне зношення (втрата вартості з появою на ринку аналогічних, більш продуктивніших, але дешевших засобів праці). До обігового капіталу відносять сировину, матеріали, робочу силу. Вони переносять свою вартість на готовий продукт впродовж одного кругообігу. Зниженню виробничих витрат у фірмі та підвищенню ефективності використання капіталу сприяє ефективний менеджмент. Підприємство на ринку може нести й трансакційні витрати, які виникають у процесі різних угод. Це витрати через обман та шахрайство партнера або іншого суб'єкта ринку, витрати інформації, витрати погодження параметрів угод.

Контрольні питання до вивчення теми :

- 1.Розкрийте сутність підприємництва.
- 2.Які риси повинні бути притаманні сучасному підприємцю?
- 3.На які види поділяють підприємства відповідно до типів власності?
- 4.Які основні види товариств вам відомі?
- 5.Дайте визначення витрат виробництва і розкрийте основні шляхи їх зниження.
- 6.Дайте визначення прибутку, назвіть і обґрунтуйте шляхи його збільшення.
- 7.Як визначається рентабельність (норма прибутку)?

Питання для самостійної роботи студентів :

1. Соціально-економічний зміст капіталу.
2. Заробітна плата в системі охорони здоров'я.

Тести для самоперевірки:

1. Яке з наведених тверджень є правильним :

- A. економічний прибуток – це бухгалтерський прибуток = явні витрати;
- B. бухгалтерський прибуток – це економічний прибуток = явні витрати;
- C. бухгалтерський прибуток – неявні витрати = економічний прибуток;
- D. економічний прибуток – неявні витрати = бухгалтерський прибуток;
- E. усі попередні твердження хибні.

2. Економічний прибуток – це :

- A. мінімальний прибуток, необхідний для утримання фірми у межах певного виду діяльності;
- B. прибуток, який отримує типова фірма у галузі;
- C. різниця між бухгалтерським прибутком та економічними витратами;
- D. прибуток, який одержить фірма, якщо її загальний виторг перевищить суму явних і неявних витрат;
- E. сума заробітної плати.

3. Проблема підприємця «що, як і для кого виробляти» може стосуватися :

- A. лише тоталітарних систем або суспільств, де панує централізоване планування;
- B. тільки ринкової економіки;
- C. тільки традиційної економіки;
- D. будь-якого суспільства незалежно від його соціально-економічної та політичної організації;
- E. адміністративно-командної економіки.

4. Якому з наведених визначень відповідає поняття «собівартість»?

- A. оплата за ресурси постачальнику;
- B. видатки на охорону підприємства, страхування;
- C. вартість усіх чинників виробництва;
- D. сукупність витрат, виражена у грошовій формі, яка йде на виробництво і збут продукції;
- E. сукупність матеріальних витрат і витрат живої праці.

5. Хто не може бути суб'єктом підприємництва в Україні?

- A. громадяни України;
- B. громадяни Молдови, Росії, Білорусії та інших країн СНД;
- C. особи без громадянства;
- D. службові особи органів прокуратури, державної безпеки;

Е.іноземці з країн далекого зарубіжжя.

6.В яких сферах існують некомерційні підприємства?

- А.у галузі матеріального виробництва;
- В.у галузі фінансових послуг;
- С.в охороні здоров'я;
- Д.на залізничному транспорті;
- Е.у сфері туризму.

7.Яку роль не виконують підприємства в економіці?

- А.поєднують фактори виробництва;
- В.виробляють матеріальні блага;
- С.поєднують приватні, колективні та державні інтереси;
- Д.проводять регіональні реформи;
- Е.здійснюють регулювання економіки.

8.Що передбачає закрите акціонерне товариство?

- А.продаж акцій на відкритому ринку;
- В.відповідальність учасників за борги товариства майном, що їм належить;
- С.невиплату дивідендів по акціях;
- Д.розподіл акцій між працівниками підприємства;
- Е.розподіл функцій управління.

9.Що означає товариство з обмеженою відповідальністю?

- А.учасники товариства несуть відповідальність не лише в межах їхніх внесків;
- В.обмеженість діяльності;
- С.учасники товариства несуть відповідальність лише у межах їхніх внесків;
- Д.випускаються акції згідно з номінальною вартістю статутного фонду;
- Е.його учасники відповідають по боргах товариства майном, що їм належить.

10.Що передбачають постійні витрати фірми?

- А.залежать від обсягу продукції, що виробляється;
- В.не залежать від обсягу продукції, що виробляється;
- С.це ціна сировини, матеріалів та заробітної плати;
- Д.це середні витрати виробництва;
- Е.це ціна лікарських засобів.

Література до теми :

Головна :

1. Камінська Т.М. Основи економічної теорії для студентів – медиків : підручник. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. с.118-132.
2. Литвинова О.Н. Основи економічної теорії : підручник для студентів – медиків. – Тернопіль : ТДМУ : Укрмедкнига , 2015.-с.74-98.

Додаткова :

3. Економічна теорія : Політекономія: підручник /за ред.. В.Д.Базилевича; Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка.- 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. - с.271-283.
4. Мочерний С.В. Економічна теорія : навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009 -с .251-286.

СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ. ВИРОБНИЦТВО, РОЗПОДІЛ ТА ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ДОХОДУ. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ. ФІНАНСОВА СИСТЕМА

Мета заняття : засвоїти сутність суспільного відтворення; розглянути основні макроекономічні показники, охарактеризувати систему макроекономіки; розглянути типи, джерела, види та моделі економічного зростання; проаналізувати суть та функції фінансів, державний бюджет та його особливості в Україні.

Студенти повинні *знати:*

- сутність та види суспільного відтворення;
- основні макроекономічні показники;
- сутність, типи, фактори та джерела економічного зростання;
- концепції та моделі економічного зростання;
- функції фінансів.

вміти :

- характеризувати систему макроекономіки;
- аналізувати методи вимірювання ВВП;
- розкрити зміст основних типів економічного зростання;
- характеризувати державний бюджет та його особливості в Україні.

Ключові поняття та терміни : суспільне відтворення, просте відтворення, звужене відтворення, розширене відтворення, макроекономіка, макроекономічний аналіз, макроекономічна модель, макрорегулювання, зайнятість, зовнішньоекономічна рівновага, система національних рахунків, внутрішній валовий продукт (ВВП), методи вимірювання ВВП, індекс поточних цін, дефлятор ВВП, чистий національний продукт (ЧНП), національний дохід (НД), національне багатство, платіжний баланс, економічне зростання, інтенсивне зростання, екстенсивне зростання, концепції економічного зростання, концепція нульового економічного зростання, концепція сталого розвитку, концепція ноосферного розвитку, інноваційне зростання, моделі економічного зростання, виробнича функція, фінанси, фінансова система, держбюджет, дефіцит бюджету, профіцит бюджету, емісія, сеньйораж, внутрішній державний борг, зведений (консолідований) бюджет.

План семінарського заняття :

1. Суспільне виробництво.
2. Система макроекономіки.
3. Національний продукт, його сутність та структура.
4. Сутність, типи, фактори та джерела економічного зростання. Концепції та моделі економічного зростання.
5. Фінансова система. Держбюджет.

Зміст теми

Процес виробництва на окремих підприємствах може припинитись чи продовжуватись, на рівні національної економіки виробництво має постійно повторюватись і відновлюватись, оскільки воно є основою забезпечення існування людини. Виробництво – це процес суспільного відтворення, що постійно повторюється. Суспільне відтворення – це економічний процес, у якому власне виробництво, розподіл, обмін та споживання постійно повторюються та відновлюються через результат виробництва – продукт, через відновлення ресурсів, з яких виробляється продукт, якщо ці ресурси є відновлюваними. Розрізняють такі види суспільного відтворення : просте, звужене та розширене. Просте відтворення – це відновлення виробництва і споживання на кількісно та якісно незмінному рівні. Звужене відтворення – це відтворення виробництва та споживання в менших обсягах внаслідок економічних криз, політичних потрясінь, технологічних аварій, природних катастроф, воєн. Звужене відтворення спостерігається в 90-х роках ХХ ст. у перехідній економіці України. Розширене відтворення – це кількісне та якісне зростання обсягів виробництва і споживання.

Макроекономіка – це частина економічної теорії, яка вивчає закономірності розвитку і поведінку національної економіки. Завданням макроекономіки є конструювання ідеальних моделей, що виступає як мета державного регулювання економіки. Макроекономічний аналіз виходить з того, що є три головні учасники економічних процесів на національному рівні : підприємства, фірми ; домашні господарства і держава. Держава не лише побічно регулює економічну діяльність, а й створює суспільні товари та послуги (у галузі освіти, охорони здоров'я, безпеки). Економічні зв'язки між усіма суб'єктами формуються завдяки кругообігу товарів, послуг, ресурсів та доходів. Макроекономіка як наука виникла у 1920-30-х роках ХХ ст. Її засновником вважається Джон Кейнс. К.Маркс також досліджував проблеми рівноваги на рівні суспільного відтворення та підтверджував необхідність державного регулювання економіки. Першу макроекономічну модель в світі створив фізіократ Франсуа Кене, у якій стверджував, що кругообіг суспільного продукту, що виробляється, розподіляється й обмінюється між класами та утворює основу економічного життя суспільства. Сучасна економіка складніша й більша за обсягом, включає матеріальне виробництво, нематеріальне

виробництво і воєнну економіку. У ХХ ст. миттєво зросла практична значущість макроекономіки, почався якісно новий етап розвитку економічної теорії. Серйозні розробки вів не тільки Дж. Кейнс, а й інші вчені, наприклад – американський вчений В.Леонтьєв. У 1930-х роках він створив модель міжгалузевого балансу «витрати-випуск». Ключовими макроекономічними проблемами, які розглядаються економістами, є зайнятість, інфляція, економічне зростання, зовнішньоекономічна рівновага. Ідеальна макроекономічна модель – стійке економічне зростання в умовах повного використання всіх ресурсів суспільства (особливо трудових) при стабільному стані грошової системи та зовнішньоекономічній рівновазі. Постійна та стала економічна рівновага часто відсутня, тому що ринкова економіка розвивається циклічно. Повна зайнятість та відсутність інфляції – це еталон, якого дуже важко досягти. У всіх країн з перехідною економікою різне інституціональне середовище, тому економічні моделі працюють за різних умов.

У світовій практиці для дослідження макроекономічних процесів використовується система макроекономічних показників та класифікацій, що має назву системи національних рахунків (СНР). Серед макроекономічних показників ключовим є внутрішній валовий продукт (ВВП), що є сукупною ринковою вартістю кінцевого виробництва товарів та послуг, вироблених у країні за рік. ВВП можна представити не лише у вартісній, а й у натурально-речовій формі. Вартісна форма визначає, скільки і яких товарів та послуг виробляється у суспільстві з врахуванням їхніх споживчих характеристик. Є три методи вимірювання вартісної форми ВВП: метод доданої вартості, вимірювання за потоком видатків на продукцію, вироблену в країні; за потоком доходів, отриманих у результаті цього виробництва. Додана вартість відображає внесок виробника до загальної вартості кінцевого товару на всіх етапах його формування. Це різниця між виручкою від продажу продукції і витратами на сировину, матеріали, енергію, транспорт. Метод доданої вартості застосовується для підрахунку ВВП за галузями. Він дає змогу: визначити роль кожної з них і співвідношення в його виробництві, проаналізувати динаміку розвитку провідних галузей економіки, а також сформулювати необхідну структурну політику. Використання методу доданої вартості за галузями наочно демонструє рівні економічного розвитку різних країн. Більш поширеними є методи підрахунку ВВП за доходами та видатками. Особисті споживчі видатки – це витрати домашніх господарств на придбання товарів (хліб, одяг, автівки) та отримання послуг на споживчому ринку (побутових, консультаційних, інформаційних). Валові приватні інвестиції – це внутрішні витрати на придбання товарів виробничого споживання (устаткування, станків, будівель, сировини, матеріалів), а також житла. Державні закупівлі товарів та послуг – це витрати на охорону здоров'я, освіту, утримання органів влади та безпеки, правоохоронні органи. Чистий експорт – це сальдо (різниця) між обсягами експорту та імпорту, або платіжний баланс. Його позитивна величина збільшує ВВП, а негативна – зменшує. Таким же чином ВВП можна визначити за доходами. Зарплата найманих працівників – це доходи від їхньої праці. Доходи від власності включають такі компоненти – прибуток фірм та

корпорацій, ренту (доходи власника від використання землі та іншого майна), процент за кредит, підприємницький дохід. До доходів належать амортизаційні відрахування, тобто грошові відрахування на відшкодування зношення основного капіталу, який бере участь у створенні ВВП, і непрямі податки (наприклад, ПДВ, податок на землю, мито). Сума всіх видатків у національній економіці дорівнює сумі всіх доходів, тому поєднання обох методів дає змогу врахувати помилки і похибки під час обчислення ВВП.

Ціна товарів у поточному році

$$\text{Індекс цін поточного року} = \frac{\text{Ціна тих же товарів у базовому році}}{\text{Ціна тих же товарів у базовому році}} * 100\%$$

Ціна тих же товарів у базовому році

Індекси цін можуть бути розраховані за різними групами товарів та за різними регіонами. Індекс цін, розрахований лише за споживчими товарами, називається індексом споживчих цін. Узагальнений індекс цін, що характеризує зміну цін усіх товарів (споживчих, інвестиційних), називається дефлятором ВВП. Він застосовується для вимірювання реального ВВП, що усуває вплив цінового фактора та враховує ріст ВВП тільки за рахунок динаміки обсягу виробництва. Значення показника ВВП полягає насамперед у тому, що з його допомогою можна зафіксувати темпи економічного росту та порівняти їх. ВВП є базою для обчислення соціальних видатків. Наприклад, ВВОЗ рекомендувала всім країнам спрямовувати на охорону здоров'я 5 % ВВП. При цьому критичною межею вважається величина у 3%. Бюджетні витрати України на охорону здоров'я в 2019 р. дорівнювали лише 3,8 % ВВП. Крім ВВП, у статистиці використовують показники чистого національного продукту та національного доходу. Чистий національний продукт (ЧНП) дорівнює ВВП за мінусом амортизаційних відрахувань. За допомогою ЧНП вимірюють доходи всіх постачальників економічних факторів виробництва (капіталу, робочої сили, землі, підприємницьких здібностей). Національний дохід (НД) дорівнює ЧНП за відрахуванням непрямих податків, тобто є усіма типами зароблених доходів. Існує позитивний зв'язок між рівнем ВВП та рівнем життя населення. Його характеризують два показники. Особистий дохід (ОД) – це частина національного доходу, яку отримують громадяни для сплати всіх податків. Сюди ж включаються трансфертні платежі (пенсії, стипендії, допомоги). Дохід, що є в розпорядженні особи, - це дохід, який остаточно залишається у громадянина після сплати всіх податків. Повна сукупність матеріальних та духовних благ, що має суспільство і яка створена працею людей за весь попередній період розвитку, є національним багатством. Це основний та оборотний капітал, грошові знаки, цінні папери, природні ресурси, трудовий потенціал країни, досягнення в науці, культурі, спорті, мистецтві, знання та нагромаджений виробничий досвід суспільства. У сучасній економіці складником національного багатства називають інформацію, адже суспільство, що не стало на шлях інформатизації, приречене до деградації.

Економічне зростання - це кількісна зміна основних макроекономічних показників країни. Для країн з перехідною економікою стале економічне зростання є умовою виходу з кризи, шляхом до подолання бідності, проведення ефективної соціальної політики, в тому числі вдосконалення охорони здоров'я, зміцнення національної самосвідомості та органічного входження у світову економіку в умовах її глобалізації. Виділяють 3 типи економічного зростання : екстенсивний, інтенсивний та змішаний (реальний). Екстенсивне зростання – це збільшення національного продукту за рахунок залучення додаткових факторів виробництва. Наприклад, збільшення обсягу сільськогосподарського виробництва наприкінці 50-тих років СРСР досягав за рахунок освоєння цілинних земель Казахстану. Інтенсивне зростання – це збільшення національного продукту за рахунок підвищення ефективності використання техніки, технологій та трудових ресурсів. Пріоритетними інтенсивними факторами вважаються впровадження досягнень НТП у виробництво та менеджмент, підвищення освітнього та інтелектуального рівня працівників, зміцнення у структурі суспільного виробництва тих галузей, що визначають НТП та інноваційний розвиток (машинобудування, електроніки, комп'ютерної справи). В охороні здоров'я теж актуальним є перехід до інтенсивного типу лікування, що базується на ефективних технологіях та доказовій медицині. У реальному житті не існує в чистому вигляді екстенсивного чи інтенсивного зростання. Вони переплетені й представлені змішаним типом. Економічне зростання вимірюється річними темпами зростання у відсотках:

$$\text{Темпи росту ВВП} = \frac{\text{ВВП зв}}{\text{ВВП баз}} * 100\%$$

де **ВВП зв.** – валовий продукт звітного року;

ВВП баз. – валовий продукт базисного року.

Не завжди високі темпи росту є оптимальними, такими, що забезпечують макроекономічну рівновагу. Вони необґрунтовані у двох випадках : якщо випускається неякісна продукція та якщо це зростання не супроводжується піднесенням життєвого рівня населення. З іншого боку, нульові темпи економічного зростання не мають негативного забарвлення, якщо вони характерні для переходу виробництва на ресурсозберігальні технології або для прогресивної структурної перебудови економіки. А от негативні риси – це ознака кризи. Економічне зростання має чимало факторів : фактори пропозиції, попиту та розподілу. До факторів пропозиції належать : кількість та якість природних ресурсів (землі, корисних копалин, клімату); кількість та якість працездатного населення; рівень основних фондів і технологій, необхідний для виробництва продукції. До факторів попиту – заробітна плата й податки, а також схильність населення до споживання та заощадження, які або підвищують загальний попит на продукцію і тим самим стимулюють зростання або знижують його. Фактори розподілу стосуються як розподілу ресурсів, що суттєво впливає на чинники пропозиції, так

і розподілу національного продукту та доходу, що впливає на сукупний попит. Джерелами економічного зростання є : економічні ресурси, що пропонуються їх власниками, зростання продуктивності ресурсів на основі розвитку НТП.

Концепції економічного зростання різняться між собою насамперед позицією дослідників цієї проблеми стосовно того, бажаним чи небажаним є економічне зростання. Різні ставлення до перспектив і наслідків економічного зростання відобразилось у таких концепціях : нульового економічного зростання; сталого економічного розвитку; ноосферного розвитку; інноваційного економічного зростання. Концепція нульового економічного зростання. Невпинне зростання потреб населення, ідеологічне та рекламне заохочення до швидкого оновлення асортименту споживчих та інвестиційних товарів, з одного боку, а також усвідомлення обмеженості та вичерпності ресурсів і стрімкого збільшення шкоди, завданої довкіллю виробничими системами, - з іншого, стали приводом для переосмислення оцінки економічного зростання. Дослідники під керівництвом Деніса та Донели Медоуз звернули увагу на зворотний бік традиційного уявлення щодо економічного зростання, на його згубний вплив, який виявляється у забрудненні атмосфери, деформації озонного шару, дестабілізації Світового океану, виснаженні джерел прісної води, земних надр, ерозії ґрунтів, ураженні та загибелі лісів, зникненні видів тварин, невирішенні проблеми утилізації відходів. Тобто, економічне зростання погіршує якість життя, загрожує глобальною катастрофою. Автори пропонують нульове економічне зростання як засіб підтримання високого рівня життя, та, власне, продовження існування самого життя, тобто зосередження уваги на необхідності підсумувати негативний вплив на довкілля економічної системи та здатності екологічної системи нейтралізувати цей вплив. Недоліком цієї концепції є те, що її автори не побачили шляхів вирішення суперечностей між потребами, які зростають, й обмеженими ресурсами в самому економічному зростанні (застосування безвідходних ресурсозберігаючих технологій).

Концепція сталого економічного розвитку. Під сталим економічним розвитком розуміють особливий тип господарської динаміки, спрямований на найповніше задоволення потреб сьогодення, яке не загрожує задоволенню потреб майбутніх поколінь. Ця концепція ґрунтується на врахуванні 3 аспектів : економічного, соціального та екологічного. В економічному аспекті сталий розвиток має забезпечити ефективність та стійкість зростання. У соціальному аспекті сталий економічний розвиток має спрямовуватись : на зменшення розриву між доходами найбагатших і найбідніших верств населення; збереження надбань матеріальної та духовної культури; забезпечення демократичних прав та свобод. В екологічному аспекті завдання сталого економічного розвитку полягає в забезпеченні всім поколінням доступу до природних ресурсів і довкілля, не пониженого економічною діяльністю. Тобто, концепція сталого економічного розвитку базується на забезпеченні високих темпів економічного зростання та соціальної допомоги безробітним в періоди депресії до створення умов для ефективного, соціально орієнтованого розвитку економіки, стратегічним

завданням котрого є збереження природного довкілля. Концепція ноосферного розвитку. Ця концепція базується на розумінні того, наскільки раціональним є життя суспільства. Започаткував теорію ноосфери наш співвітчизник академік В. Вернадський. Прихильники теорії ноосфери (сфери розуму) дійшли висновку, що у ХХ ст. відбулося нагромадження нераціональності в житті соціуму, яке поставило під загрозу виживання людства. Тому для ліквідування цієї загрози необхідно зробити вибір на користь розуму. У цьому разі кожний має усвідомити, що, по-перше, людина – частина природної системи, на відтворення якої потрібно спрямувати діяльність людства. По-друге, якщо людство й надалі буде нехтувати станом довкілля заради обсягів виробництва і споживання, які постійно зростають, природна система настільки спотвориться, що людство буде приречене. Тому економіка і людство мають розвиватися в гармонії з природою. Еколого-економічна гармонія є запорукою суспільного прогресу. Концепція інноваційного економічного зростання. Інноваційне зростання – це зростання, що базується на підприємницькій ініціативі у галузі ринкової, науково-технічної і організаційно-економічної діяльності. Ця концепція узгоджується з інтенсивним типом економічного зростання. Особливістю інноваційного типу зростання є те, що інновації дають змогу усувати або зменшувати бар'єри, утворені чинниками попиту і розподілу, у зв'язку із суперечністю між ефективністю та соціальною спрямованістю економічного зростання.

Моделі економічного зростання. Сучасна макроекономічна теорія спрямована на створення оптимізаційних економіко-математичних та економетричних моделей економічного зростання. Основними з них є моделі економічного зростання на основі кривої виробничих можливостей та на основі виробничої функції. Крива виробничих можливостей показує комбінації випуску продукції різних видів за наявності кількості природних, трудових, інвестиційних ресурсів і певного технологічного рівня виробництва. Зміщення кривої виробничих можливостей праворуч і вгору означає економічне зростання. Це зміщення відбувається у результаті збільшення обсягів пропозиції ресурсів і технічного прогресу. Чим більше національна економіка виробляє предметів споживання, тим більше вона дбає про сьогодення. Чим більше економіка виробляє засобів виробництва, тим більше вона дбає про майбутнє. Варто докладніше зупинитися на проблемі споживання та заощадження доходу (з позиції макроекономічної теорії Дж. Кейнса). Споживання задовольняє поточні потреби людей, заощадження – майбутні. Зберігають отримані кошти сім'ї, у яких дохід перевищує середній рівень. На відміну від заощадження, споживання є в усіх сім'ях. Фірми зі зростанням доходів за інших рівних умов також більше схильні до заощаджень. Проблема співвідношення споживання та заощадження цікава для економістів з тієї точки зору, що споживання продуктів та послуг означає вкладання в національну економіку грошових коштів покупців. Що вищі доходи має населення (фірма), то більше вони схильні до заощаджень.

Кейнсіанська модель споживання та заощадження працює як усі економічні моделі за інших рівних умов. Але на практиці вона набуває особливого сенсу. Згідно з цією моделлю, доцільним буде

такий варіант економічної політики держави, що цілеспрямовано стимулюватиме зростання доходів населення, а водночас – сукупний попит та економічне зростання. Такий підхід дуже важливий для України, де рівень споживання багатьох людей навіть нижчий за прожитковий мінімум, ймовірність заощаджень для цієї частини населення падає до нульової позначки. Частка заробітної плати у собівартості української продукції значно відстає від середньоєвропейського рівня, тому завдання її підвищити – дуже актуальне. Будь-які макроекономічні моделі спотворює тіньова економіка. З проблемою економічного зростання тісно пов'язана проблема соціально-економічного розвитку. Розвиток суспільства забезпечує якнайповніше задоволення потреб всіх громадян та людський розвиток. Тому економічне зростання слід розглядати не як самоціль, а як передумову соціально-економічного розвитку.

Термін «фінанси» виник в Італії у XIII-XV ст. передусім у Флоренції, Генуї, Венеції, що були на той час значними центрами торгівлі, грошових розрахунків і банківської справи. Фінанси – це грошові потоки, які обслуговують економічні відносини між державою, фізичними та юридичними особами. Фінанси забезпечують отримання доходу, тобто це гроші (власні, займані або залучені), що перебувають в обігу та відтворюють нові гроші. Коли цей процес порушується, настає фінансова криза. Існує кілька рівнів фінансів. Сукупність заходів щодо організації управління фінансовими ресурсами держави є фіскальною політикою. Вона охоплює мобілізацію та залучення необхідних грошових коштів, їх розподіл та використання за призначенням. Двома складовими фіскальної політики є бюджетна та податкова політика. Сутність фінансів розкривають їх функції.

-Акумуляуюча (накопичувальна) функція полягає у концентрації коштів та створенні матеріального підґрунтя існування та розвитку економічних суб'єктів на мікро- та макрорівнях.

-Розподільча функція полягає у тому, що фінанси беруть активну участь у розподілі та перерозподілі ВВП між економічними суб'єктами, сферами економіки, галузями, підприємствами, домогосподарствами.

-Контрольна функція забезпечує правильність формування, розподілу та використання всіх видів грошових коштів, особливо стягнення податків та їх використання за призначенням. Фінанси є універсальним засобом обліку з боку держави.

-Стимулююча функція полягає у спонуканні суб'єктів економіки до ефективної діяльності, економічного росту та розвитку. Фінансові стимули використовуються для мотивації працівників до праці, формування преміальних фондів, залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, встановлення фінансових пільг або фінансових санкцій для підприємств.

Провідною ланкою державних фінансів є бюджет. Держбюджет – це фінансовий план країни, який складається з доходів та витрат, затверджених законодавчим порядком. Він розробляється урядом та приймається парламентом щорічно. Формування державного бюджету в Україні має свої особливості.

1.Його обсяг суттєво нижче, ніж потенційно можливий. Значна частина всіх доходів від підприємницької діяльності (від 25 до 50% ВВП) через держбюджет не перерозподіляється, а осідає у тіньовій економіці.

2.Початкове накопичення капіталу, злиття бізнесу, влади й великих промислово-фінансових груп призводить до того, що щорічне прийняття держбюджету супроводжується їх гострою конкуренцією та лобіюванням парламентських рішень. Так створюються умови для прямого вилучення ресурсів, призначених для суспільного сектора, в тому числі охорони здоров'я, на користь олігархічних груп.

3.Прибуткова частина держбюджету значною мірою формується за рахунок приватизації.4.Великими витратами супроводжується обслуговування зовнішнього боргу.

5.На прийняття та виконання держбюджету суттєво впливає політичний фактор (президентські та парламентські вибори).

Перевищення витрат над прибутками впродовж року утворює дефіцит бюджету. Перевищення прибутків над витратами впродовж року утворює надлишок або профіцит бюджету. Причини виникнення дефіциту держбюджету різні для кожної країни, але спільними є такі :

а)скорочення доходів в умовах занепаду економіки;

б)збільшення непередбачуваних бюджетом витрат;

в)поганий збір податків, зростання тіньової економіки;

г)цілеспрямоване дефіцитне фінансування економіки для стимулювання сукупного попиту та ділової активності. Це забезпечує макроекономічну стабільність.

Є три традиційні способи покриття дефіциту держбюджету :

1.Випуск облігацій державної позики. Це цивілізований спосіб, що застосовується в усіх країнах. Його перевага полягає в тому, що він не веде до обмеження особистого споживання громадян, тому що облігації повертаються з відсотками.

2.Міжнародний кредит і створення зовнішнього боргу. Кредиторами є зарубіжні банки та фонди, ЄС та іноземні держави. Але з'являється небезпека економічної та політичної залежності держави, росту витрат на обслуговування боргу, перетікання частини ВВП за кордон, скорочення особистого доходу кожного громадянина. Збільшення зовнішнього боргу негативно впливає на міжнародний імідж держави, на розмір інвестицій в країні та безпеку людського розвитку.

3.Емісія (друкування) грошей, або монетизація дефіциту. У цьому разі держава отримує сеньйораж – дохід, який дорівнює різниці між сумою додатково випущених грошей та витратами на їх випуск. Виключаються лише ті випадки, коли громадяни тримають свої активи в іноземній валюті. В Україні емісія була широко застосована у 1993-1994 рр., наслідком чого стала гіперінфляція

Якщо бюджетний дефіцит наростає, створюється внутрішній державний борг – сума накопичених за певний час бюджетних дефіцитів, що покриваються облігаціями державної позики. Внутрішній та зовнішній державний борг створює загальний борг, який складається з державного прямого (тобто запозиченого безпосередньо державою) та корпоративного (тобто запозиченого бізнесом під гарантії держави). Крім самого держбюджету, до бюджетних цільових фондів в Україні належать фонд соціального захисту населення, Фонд соціального захисту інвалідів, Державний фонд охорони навколишнього середовища. До позабюджетних цільових фондів – Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд загальнообов’язкового державного страхування у разі безробіття, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Крім центрального бюджету, формуються ще місцеві бюджети – обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування, бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об’єднань. Вагомою ланкою фінансової системи, що включає бюджети всіх рівнів та окремі види централізованих фондів фінансових ресурсів, вважають зведений (консолідований) бюджет, що є орієнтиром для аналізу економічного й соціального розвитку держави. Необхідне оптимальне співвідношення бюджетів різного рівня, ефективний розподіл повноважень та функцій органів загальнодержавного управління та місцевого самоврядування. Децентралізація фінансів сприяє кращій оцінці потреб людей.

Контрольні питання до вивчення теми :

1. Дайте характеристику основних видів суспільного (національного) відтворення.
2. Які основні засади макроекономічного аналізу? Якими є ключові макроекономічні проблеми?
3. Назвіть основні макроекономічні показники. Охарактеризуйте методи вимірювання вартісної форми ВВП.
4. Яку частку ВВП становлять бюджетні витрати України на охорону здоров’я?
5. Розкрийте суть, типи та джерела економічного зростання. Який тип зростання характерний для медичної галузі? Прикладом якого зростання є для Росії приєднання Криму? Чим є для України анексія Криму?
6. Дайте визначення національного багатства та розкрийте його структуру.
7. Охарактеризуйте функції фінансів та структуру фінансової системи.
8. На які цілі спрямовуються кошти державного та місцевого бюджетів?
9. Проаналізуйте основні статті державних витрат.

Питання для самостійної роботи студентів :

1. Система показників ефективності національної економіки.
2. Проблема державного боргу України. Причини та шляхи погашення.

Тести для самоперевірки:

1. Що вивчає макроекономіка?

- А. ефективність функціонування економіки як єдиного цілого;
- В. закономірності поведінки економічних суб'єктів у їх сукупності;
- С. функціонування окремих галузей промисловості;
- Д. правильні твердження А і В;
- Е. військово-промисловий комплекс.

2. Який макроекономічний показник є базовим для планування та оцінки рівня фінансування охорони здоров'я?

- А. валовий внутрішній продукт;
- В. чистий національний продукт;
- С. національний дохід;
- Д. додана вартість;
- Е. сукупні витрати.

3. Що означає посилення ролі регіонів?

- А. децентралізацію фінансування та збільшення місцевих бюджетів;
- В. посилення ролі загальнодержавних фінансів;
- С. підвищення ролі господарюючих суб'єктів;
- Д. посилення ролі фінансів домогосподарств;
- Е. зміну законодавства.

4. Що є основними факторами економічного зростання?

- А. темпи росту виробництва;
- В. обсяг та якість використовуваних ресурсів;
- С. ріст ВВП на душу населення країни;
- Д. рівень зайнятості;
- Е. збільшення державних асигнувань.

5. Що таке платіжний баланс?

- А. уся сума річних платежів, які країна здійснює за кордон;
- В. уся сума річних надходжень в країну з-за кордону;
- С. співвідношення платежів, які країна здійснює за кордон, і надходжень у країну з-за кордону;
- Д. різниця між доходами і витратами держави;

Е.сума експорту та імпорту.

6.Які чинники належать до екстенсивного економічного зростання?

- А.зростання суспільного продукту за рахунок кількісного збільшення чинників виробництва;
- В.збільшення сукупного продукту за рахунок підвищення ефективності виробництва;
- С.зростання виробництва при незмінній кількості праці та капіталу;
- Д.зростання виробництва за рахунок залучення у виробництво додаткових ресурсів праці та засобів виробництва;
- Е.найважливішим чинником виробництва є зростання продуктивності праці.

7.Хто є суб'єктами фінансових відносин?

- А.держава;
- В.політичні організації;
- С.підприємства;
- Д.парламент;
- Е.уряд.

8.Що таке національний дохід?

- А.ВВП за мінусом амортизаційних відрахувань;
- В.чистий національний продукт за мінусом непрямих податків;
- С.дохід, який остаточно залишається у людини після сплати всіх податків;
- Д.дохід людини до сплати всіх податків;
- Е.захист вітчизняного виробника.

9.Що використовується для розрахунку реального ВВП?

- А.індекс Джині;
- В.темпи росту доходів населення;
- С.дефлятор;
- Д.індекс споживчих цін;
- Е.державний бюджет.

10.Що таке економічне зростання ?

- А.збільшення номінального ВВП країни за рік;
- В.збільшення інвестицій в економіку країни;
- С.збільшення реального ВВП за рік;
- Д.приріст витрат виробництва;
- Е.зростання бюджетних видатків.

Література до теми :

Головна :

1. Камінська Т.М. Основи економічної теорії для студентів – медиків : підручник. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. С.181-243.
2. Литвинова О.Н. Основи економічної теорії : підручник для студентів – медиків. – Тернопіль : ТДМУ : Укрмедкнига , 2015.-с.124-148.

Додаткова :

3. Економічна теорія : Політекономія: підручник /за ред.. В.Д.Базилевича; Київ. Нац. Ун-т ім. Т.Шевченка.- 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. – с.412-468.
4. Мочерний С.В. Економічна теорія : навч. Посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009 -с .360-388.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ

для підготовки до модульного контролю

- 1.Сутність, значення, мета, предмет вивчення економічної теорії.
- 2.Методологія економічної теорії.
- 3.Функції економічної теорії.
- 4.Сучасні економічні дослідження.
- 5.Еволюційний розвиток економічної теорії.
- 6.Економічні потреби як основи мотивації діяльності людини
- 7.Виробничі ресурси: виробничий ресурс як фактор виробництва.
- 8.Національна економіка.
- 9.Ефективність використання виробничих ресурсів.
- 10.Виробництво: суть та структура.
- 11.Натуральне та товарне господарства.
- 12.Гроші: еволюція розвитку.
- 13.Грошовий обіг. Суть та структура.
- 14.Грошові системи та їх види.
- 15.Власність як економічна категорія.
- 16.Економічні відносини.
- 17.Сучасні моделі ринкової економічної системи.
- 18.Шведська модель економічної системи.
- 19.Американська модель економічної системи.
- 20.Модель традиційної економічної системи.
- 21.Модель змішаної економічної системи.
- 22.Недоліки командно-адміністративної економічної системи.
- 23.Перехідна економіка та її основні ознаки.
- 24.Суть та види ринків.
- 25.Інфраструктура ринкової економіки.
- 26.Банківська система.
- 27.Ринкові структури та їхні ознаки.
- 28.Ринок чистої конкуренції.
- 29.Ринок монополістичної конкуренції.
- 30.Ринок олігополії.
- 31.Ринок монополії.
- 32.Попит. Визначники попиту.

33. Пропозиція. Визначники пропозиції.
34. Рівноважна ціна.
35. Держава як економічний суб'єкт.
36. Економічні функції держави.
37. Суспільне виробництво. Суспільне відтворення. Основні види суспільного відтворення.
38. Система та основні завдання макроекономіки. Макроекономічний аналіз.
39. ВВП та методи його вимірювання. Індекс цін, дефлятор ВВП,
40. Чистий національний продукт та національний дохід, національне багатство.
41. Сутність, типи, фактори та джерела економічного зростання. Концепції та моделі економічного зростання.
42. Фінансова система. Функції фінансів.
43. Державний бюджет. Формування державного бюджету.
44. Фірма як економічний суб'єкт. Підприємство.
45. Суть та типологізація підприємства.
46. Економічні функції підприємства.
47. Економіка домогосподарства.
48. Виробнича функція та методи її вираження.
49. Суть витрат виробництва та їх види.
50. Короткострокові та довгострокові витрати фірми.
51. Прибуток підприємства та його види.
52. Валовий внутрішній продукт як основний показник обсягу національного виробництва.
53. Зайнятість. Показники рівня зайнятості.
54. Показники рівня цін.
55. Платіжний баланс як основний показник зовнішньоекономічної діяльності.
56. Суть та види інфляції.
57. Причини інфляції.
58. Методи боротьби з інфляцією. Антиінфляційна політика держави.
59. Державне регулювання ринкової економіки.
60. Економічна політика: поняття та види, цілі та завдання.
61. Суть та знаряддя фіскальної політики.
62. Світове господарство: сутність та етапи розвитку.
63. Міжнародна торгівля.
64. Міжнародні міграція робочої сили та капіталу.
65. Світова валютна система та основні етапи її розвитку.
66. Валютний ринок та основні його елементи.

67. Міжнародні кредитні відносини.

68. Причини та суть виникнення глобальних потреб

69. Інтернаціоналізація як стимул економічного прогресу.

70. Основні глобальні проблеми та їх класифікація.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

А

Абстракція – (віддалення, відволікання) – відмова від поверхневих, несуттєвих ознак явища з метою розкриття його внутрішніх, суттєвих, сталих і загальних зв'язків.

Аграрнопромисловий комплекс, АПК – організаційно-економічна форма інтеграції сільськогосподарських і промислових видів діяльності; сукупність галузей народного господарства, які зайняті виробництвом сільськогосподарської продукції, її зберіганням, переробкою і доведенням до споживача, а також виробництвом відповідних засобів виробництва.

Адміністративні методи – заходи державної влади, що мають своїм змістом заборону, дозвіл або примусові дії щодо діяльності суб'єктів економіки.

Активи підприємства – сукупні майнові цінності, що використовуються з метою одержання прибутку.

Акціонерне товариство – господарська організація, створена на основі централізації грошових коштів шляхом продажу акцій.

Акція – цінний папір, емітований акціонерними товариствами; засвідчує вкладення певної кількості капіталу і дає право її власникові на отримання певного доходу (дивіденду) з прибутку акціонерного товариства.

Амортизація: 1) процес поступового перенесення вартості основного капіталу на новостворену продукцію в міру його зношування; 2) процес відновлення вартості основного капіталу за рахунок цільового нагромадження грошових засобів.

Антиінфляційна політика – комплекс взаємопов'язаних заходів і важелів держави й центрального банку країни з метою запобігання високим темпам інфляції та управління нею на незагрозливому для стабільності економічної системи рівні.

Аукціон – відкриті торги на конкурсній основі, де власником стає покупець, що запропонував максимальну ціну.

Б

Банк – кредитно – фінансова установа, яка акумулює гроші й надає їх у формі кредитів своїм клієнтам, здійснює грошові розрахунки та інші операції.

Банкнота – вексель банку, за яким пред'явник може одержати гроші і яким банк заміняє комерційний вексель.

Банкрутство – нездатність економічного суб'єкта здійснювати платежі за борговими зобов'язаннями, засвідчена судовою інстанцією.

Бідність – становище, за якого елементарні потреби індивіда або родини перевищують наявні засоби для задоволення їх.

Бізнес-план – короткий виклад цілей і шляхів діяльності фірми, обґрунтування доцільності капіталовкладень для залучення інвесторів та кредиторів.

Білонна монета – розмінна неповноцінна монета, вартість металу й карбування якої значно нижчі за номінальну.

Біржа – організаційно-правова форма оптової торгівлі масовими товарами за стандартами та зразками (товарна біржа), систематичних операцій із купівлі-продажу цінних паперів (фондова біржа), валюти (валютна біржа), робочої сили (біржа праці).

Благо – матеріальні та нематеріальні цінності, що приносять людям користь.

Бюджетно-податкова політика – система регулювання, пов'язана з функціонуванням державних фінансів, формуванням державного бюджету та державними витратами і спрямована на реалізацію цілей соціально-економічного розвитку країни.

В

Валовий внутрішній дохід, ВВД – загальна ринкова вартість всіх кінцевих товарів та послуг, вироблених у країні за рік.

Валовий дохід – виражений у грошовій формі сумарний річний дохід підприємства (фірми), отриманий у результаті виробництва і продажу продукції та послуг.

Валовий національний дохід, ВВД – загальна ринкова вартість всіх кінцевих товарів та послуг, вироблених за рік за допомогою факторів виробництва, що належать резидентам країни незалежно від того, де ці фактори застосовуються, - у національній економіці чи за кордоном.

Валюта – грошова одиниця, що використовується для визначення величини вартості товарів.

Валюта конвертована – національна грошова одиниця, яка має здатність вільно обмінюватися на іноземні валюти, виконувати функцію світових грошей.

Вартість грошей – кількість товарів та послуг, які можна обміняти на одиницю грошей; купівельна спроможність одиниці грошей.

Вексель – письмове боргове зобов'язання встановленої законом форми, у якому зазначена величина грошового боргу, строки його сплати, а також право його власника (векселедержателя) вимагати від боржника (векселедавця) сплати боргу за настання означеного строку.

Виробництво – процес створення матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для існування й розвитку людини.

Виробнича функція – технологічне співвідношення, що висвітлює залежність між сукупними витратами факторів виробництва і максимально можливим обсягом випуску продукції.

Виробничі відносини – відносини між людьми, що виникають у процесі суспільного виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ та послуг.

Витрати виробництва – вартість спожитих факторів виробництва у процесі перетворення їх на товарну продукцію.

Витрати обігу – витрати коштів, пов'язані з реалізацією товарів у торговельно-ринкову сферу та сферу споживання.

Відкрита економіка – стан вільної взаємодії національної економіки з економіками інших країн, що виникає на ґрунті міжнародних переміщень товарів, капіталу та валют.

«Відмивання» грошей – операції, спрямовані на приховування джерел надходження грошових коштів з метою їхньої легалізації.

Відтворення – безперервність процесу виробництва товарів та послуг, на основі якого здійснюється оновлення елементів економічної системи.

Власність – це сукупність відносин між суб'єктами господарювання з приводу привласнення умов та результатів виробництва.

Г

Генеральна угода з тарифів і торгівлі, ГАТТ – підписана в 1947 р. у Женеві багатостороння угода щодо митних тарифів і торгової політики країн-учасниць (з 1994 р. – Світова організація торгівлі, СОТ).

Гіперінфляція – процес різкого знецінення грошей, викликаний повним розладом системи грошового обігу. Виявляється в безупинному і швидкому зростанні цін.

Глобалізація – якісно новий етап взаємозалежності національних економік на основі поглиблення інтернаціоналізації світового господарства, інтенсифікації міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, робочої сили і технологій.

Глобальні проблеми – проблеми, пов'язані з природними й антропогенними явищами, породженими розвитком сучасної цивілізації, що мають загальнопланетарний характер як за масштабами та значенням, так і за способами вирішення.

Господарський механізм – сукупність форм і методів регулювання економічних процесів на основі знання економічних законів, використання економічних важелів, правових та інституційних утворень.

Готівка – монети і паперові гроші.

Граничний дохід – приріст доходу у результаті зростання продажу товарів на одну одиницю.

Гранична корисність – додаткова корисність, яку отримує споживач із додаткової одиниці блага.

Гендер – соціальне очікування від кожної статі.

Громадянське суспільство – асоціація вільних громадян, які взаємодіють між собою на ґрунті власних інтересів, правових норм та спільно погоджених чи вироблених регуляторів (компроміс).

Д

Дезінфляція – зниження темпів зростання інфляції або повне її припинення.

Демонізація – створення і захист конкурентного середовища, подолання державної та недержавної монополії.

Демпінг – продаж товарів на ринках інших країн за цінами, нижчими від внутрішніх.

Деприватизація : 1) анулювання рішення про приватизацію, якщо вона визнана незаконною; 2) передача колишньому власникові або його нащадкам раніше націоналізованої власності (реституція).

Дерегуляція економіки – система організаційно – інституційних заходів держави, спрямованих на усунення адміністративних, економічних та організаційних перешкод, що стримують розвиток підприємництва.

Державний сектор економіки – комплекс господарських об'єктів, які повністю або частково перебувають у власності (підпорядкуванні) центральних або місцевих органів державної влади і використовуються державою для виконання економічних, соціально-культурних та політичних функцій.

Держконтракт і держзамовлення – договори між державою і суб'єктами господарювання на виготовлення певного товару чи виконання певного виду послуг.

Дефлятор – коефіцієнт, що застосовується для перерахунку макропоказників відповідно до цін базового періоду.

Дефляція – падіння загального рівня цін в економіці країни.

Дефолт – невиконання зобов'язань, відмова від сплати боргу.

Дійсні потреби – потреби, які формуються залежно від досягнутого рівня виробництва і є суспільною нормою для певного періоду.

Додана вартість – вартість проданого фірмою продукту за вирахуванням вартості предметів праці і послуг, куплених і використаних фірмою для виробництва цього товару.

Дотація – доплата з державного бюджету задля збалансування бюджетів нижчих рівнів; різновид субсидій.

Е

Економікс – суспільна наука про використання обмежених ресурсів з метою максимального задоволення необмежених матеріальних потреб суспільства.

Економічна ефективність – досягнення найкращих результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці або зниження сукупних витрат на одиницю продукції.

Економічна ідеологія – представлена в економічній теорії система ідей, що відображає інтереси певних соціальних груп або соціально – економічної системи в цілому.

Економічна інфраструктура – сукупність галузей і видів діяльності, що обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна й професійна освіта, охорона здоров'я).

Економічна категорія – наукове поняття, теоретичний абстрактний вираз реально існуючих економічних явищ і процесів.

Євро – єдина валюта держав – членів ЄС, введена згідно з Маастрихтською угодою (1991 р).

З

Зайнятість – сукупність економічних, правових, соціальних, національних та інших відносин, пов'язаних із забезпеченням економічно активного населення робочими місцями та їхньою діяльністю у суспільному виробництві з метою одержання доходу.

Закон зростання потреб – закон, який виражає внутрішньо необхідний, суттєвий і сталий зв'язок між прогресом технологічного способу виробництва, еволюцією всієї системи суспільних відносин і кількісним зростанням, якісним вдосконаленням та збагаченням індивідуальних, колективних та суспільних потреб.

Закон пропозиції – економічний закон, що виражає пряму залежність між ціною і величиною пропозиції товару або послуги впродовж певного проміжку часу.

Засоби праці – річ або комплекс речей, якими людина діє на предмети праці.

Змішаний або реальний тип економічного зростання – збільшення обсягу ВВП як у результаті кількісного зростання факторів виробництва, так і за рахунок якісного вдосконалення їх.

Золотий паритет – законодавче встановлення ваги чистого золота в національній валюті країни і співвідношення з іншою валютою за вмістом золота.

Золотий стандарт – грошова система, що ґрунтується на виконанні золотом ролі загального еквівалента і її законодавчому закріпленні.

І

Інверсійна економіка – зміна поступального напрямку економіки, що для постсоціалістичних країн означає розвиток у напрямі від адміністративного соціалізму до ринкових засад економічної організації.

Інвестиції – довготермінові капіталовкладення з метою отримання прибутку.

Індекс вартості життя – індекс роздрібних цін спеціального набору товарів і послуг, що становлять бюджет середнього споживача («споживчий кошик»), його прожитковий мінімум.

Індекс глобалізації – показник, що характеризує рівень глобалізації окремої країни на основі врахування ступеня її економічної та політичної інтеграції, інтенсифікації грошових потоків особистих контактів за межами країни та розвитку Інтернет – мережі.

Індекс якості життя – комбінований показник, що характеризує рівень освіти, медичного обслуговування, тривалість життя, рівень зайнятості населення, його платоспроможність, доступ до культурних цінностей, участь у політичному житті.

Інновація, нововведення – запровадження у виробництво нового продукту, впровадження нового виробничого методу або застосування нової форми організації бізнесу.

Інтерес – форма вияву потреби; усвідомлене прагнення людини до задоволення життєвих потреб.

К

Капітал – економічний ресурс, що визначається як сукупність всіх технічних, матеріальних і грошових засобів, що в процесі свого руху приносять дохід. У широкому розумінні : нагромадження коштів, багаторівневе та багатоаспектне поняття, що визначає самоорганізацію господарського життя, спрямовану на самозростання вартості; у вузькому розумінні : самозростаюча авансована вартість, певні вкладення або активи, які уможливають отримання доходу.

Капітал людський – здатність людини забезпечити своєю діяльністю дохід за допомогою використання інтелектуальних здібностей, набутої кваліфікації і практичного досвіду.

Капіталізація – спрямування частини прибутку на розширення виробництва.

Квотування – встановлення державою розмірів, частки в загальному виробництві, продажу, збуті, експорті чи імпорті.

Кейнсіанство – одна з провідних теорій, яка обґрунтовує необхідність активного втручання держави в регулювання ринкової економіки шляхом стимулювання сукупного попиту й інвестицій через проведення певної кредитно-бюджетної політики.

Комерціалізація – роздержавлення, як правило, підприємств комунальної власності, надання їм прав юридичної особи й переведення їх на режим самофінансування.

Концепція стійкого розвитку – модель розвитку цивілізації, яка передбачає необхідність забезпечення балансу між вирішенням соціально-економічних проблем і збереженням навколишнього середовища.

Кореляція – систематичний та зумовлений зв'язок між двома видами явищ.

Корпоратизація – акціонування великих підприємств в умовах перехідної економіки і виведення їх зі сфери прямого державного управління.

Кошик споживача – вартість стандартного набору товарів та послуг масового вживання середнього споживача у конкретній країні на певний час.

Л

Лібералізація – запровадження свободи торгівлі юридичних та фізичних осіб і підпорядкування діяльності товаровиробника умовам ринку та розширення доступу в країну іноземних інвестицій, роздержавлення зовнішньоекономічних зв'язків, усунення протекціоністських обмежень на експорт, забезпечення конвертованості національної валюти.

Ліквідність – швидкість і простота, з якою благо може бути перетворене на гроші (готівку) без втрати своєї цінності.

Ліцензування – видача державними органами дозволу на право займатися певним видом діяльності.

М

Маржиналізм – система економічних концепцій, яка використовує граничні величини для дослідження господарських процесів на рівні мікроекономіки.

Межа бідності – нормативно встановлений рівень грошових доходів фізичної особи (сім'ї) за певний період, який забезпечує рівень життя у межах прожиткового мінімуму.

Мертва точка – обсяг виробництва, при досягненні якого виробництво стає прибутковим.

Мито – податок на імпортований товар або послугу.

Монета – зливочок грошового металу певної ваги, форми, проби та номіналу, узаконений державою як засіб обігу.

Монетаризм : 1) економічна школа неоліберального напрямку, що доводить доцільність непрямого та обмеженого втручання держави в економіку шляхом регулювання грошового обігу; 2) теорія, яка приписує грошовій масі, що перебуває в обігу, роль визначального фактора у розвитку виробництва і змінах обсягів валового внутрішнього продукту ВВП.

Н

Національний дохід – новостворена вартість; загальна сума доходів (заробітної плати, ренти, процента, прибутків) у країні.

«Невидима рука» - вислів, запозичений з роботи А.Сміта «Дослідження про природу та причини багатства народів», який розкриває механізм саморегулювання ринкової економіки : індивід, що прагне власної вигоди, своїми діями сприяє її досягненню для всього суспільства.

Неекономічне благо – благо, надане людині природою, кількісно не обмежене (повітря, морська вода, сонячне тепло).

Нематеріальне виробництво – сукупність галузей та сфер, що виробляють нематеріальні блага і послуги, які задовольняють духовні й соціальні потреби людей.

Неокласицизм – провідна течія сучасної економічної думки, представники якої розглядають ринок як саморегульовану економічну систему, здатну самостійно відновлювати рівновагу.

Неоліберальна модель глобалізації – сучасна модель глобалізації, заснована на ідеології ринкового фундаменталізму, яка має стихійний характер та спрямована на реалізацію короткострокових інтересів індустріально розвинених країн, що поглиблює диспропорції та нерівномірність розвитку світогосподарської системи, загострюючи глобальні проблеми людства.

Неформальні засоби ДРЕ – вплив держави на формування громадської думки, суспільної свідомості, економічного мислення індивідів завдяки використанню засобів масової інформації.

О

Облігація – цінний папір, що засвідчує передачу грошових засобів у борг на певний строк з правом отримання щорічного фіксованого доходу (процента) та зобов'язання повернення суми боргу у визначений строк.

Оборот капіталу – кругообіг капіталу, що безперервно повторюється і забезпечує повне повернення авансованих грошових коштів.

Оренда – засноване на договорі строкове платне володіння та користування майном, необхідне орендаторові для здійснення господарської та іншої діяльності.

Офшорна зона – територія або держава, де гарантовані низькі податкові ставки, відсутній жорсткий валютний контроль за іноземним капіталом.

П

Паперові гроші – знаки, символи цінності (вартості), що не мають власної вартості та наділені державною владою примусовим курсом обігу.

Платоспроможність – здатність виконувати боргові зобов'язання за рахунок майна або активів.

Природна монополія – галузь, у якій економія, зумовлена зростанням масштабів виробництва, настільки значна, що продукт може виробляти одна фірма за нижчих середніх витрат, ніж витрати декількох фірм.

Продуктивність – обсяг виробленої продукції у розрахунку на одиницю ресурсів (факторів виробництва) за одиницю часу.

Р

Резидент – економічний суб'єкт з постійним місцем перебування в певній країні.

Рецесія – зниження рівня ділової активності країни, що характеризується, як правило, зменшенням реального ВВП протягом принаймні шести місяців.

Роздержавлення – процес обмеження державного втручання в економіку, переведення державних підприємств на комерційні засади, створення умов для зростання кількості суб'єктів господарювання.

С

Санація – система заходів, спрямованих на попередження банкрутства.

Синергічна модель глобалізації – нова модель глобалізації, заснована на рівновазі ринкових та позаринкових результатів світогосподарського розвитку, гуманізації, врахуванні загальнолюдських цінностей, діалогу цивілізацій, балансу інтересів та рівності можливостей для всіх країн, демократизації міжнародних організацій та формуванні ефективного механізму координації дій національних держав з метою зростання добробуту та якості життя населення всіх країн.

Собівартість – сумарні, виражені у грошовій формі витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції.

Система національних рахунків – система взаємопов'язаних показників та класифікацій, що використовуються для опису та аналізу функціонування національної економіки. Побудована у вигляді рахунків та балансових таблиць.

Спекуляція – купівля і перепродаж товарів або цінних паперів з метою отримання прибутку за рахунок зміни їхньої ціни.

Споживання – використання благ з метою задоволення виробничих та особистих потреб.

Стагфляція – інфляція, що супроводжується стагнацією виробництва й зростанням безробіття.

Т

Тендер – пропозиція і система організації торгів на конкурсній основі.

Трансакція – передача прав власності.

Траст – система довірчого управління власністю.

Фіскальна політика – діяльність держави щодо формування та регулювання державного бюджету (бюджетно-податкова політика), а також мобілізації коштів у державну казну з інших джерел.

Холдинг – компанія, що ставить за мету отримання і збереження участі в капіталі підприємств з метою контролю або спрямування їхньої діяльності.

Цінні папери – документи, що виражають майнові (боргові) зобов'язання.

Цінова дискримінація – встановлення різних цін на один і той самий товар, виготовлений за однакових витрат різними групами покупців.

ТЕСТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ»

1. Яка наукова школа економічної теорії вважала першоджерелом багатства країни суспільне здоров'я ?

- А. школа меркантилістів
- В. школа фізіократів
- С. класична політекономія
- Д. школа камералістів
- Е. марксистський напрямок політекономії.

2. Що було предметом економічних досліджень з XV ст. і до сьогоднішнього часу ?

- А.
- В.
- С.
- Д.
- Е.

3. Що є джерелом багатства держави на думку меркантилістів ?

- А. сфера обігу, торгівля
- В. домашнє господарство
- С. сільське господарство
- Д. матеріальне виробництво
- Е. приватна власність.

4. Які основні школи економічної думки існували у Європі з XV по XIX ст. ?

- А.
- В.
- С.
- Д.
- Е.

5. Що є джерелом багатства держави на думку фізіократів ?

- А. сфера обігу, торгівля
- В. домашнє господарство
- С. земля
- Д. матеріальне виробництво
- Е. державне управління.

6. Вплив яких факторів на економічний розвиток взяла за основу школа інституціоналізму ?

- А.

- B.
- C.
- D.
- E.

7.Що є джерелом багатства держави на думку представників класичної школи політекономії ?

- A.сфера обігу, торгівля
- B.домашнє господарство
- C.земля
- D.праця людини
- E.сільське господарство.

8.Які основні економічні теорії створили школи економічної думки з XV по XX ст.?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

9.Ким була розроблена трудова теорія вартості ?

- A.Франсуа Кене
- B.Антуаном де Монкретьєном
- C.Адамом Смітом, Давідом Рікардо
- D.Аристотелем, Ксенофонтом
- E.Леніним.

10. Що належить до факторів виробництва ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

11.Ким була створена перша мікроекономічна модель відтворення суспільного капіталу ?

- A.Франсуа Кене
- B.Антуаном де Монкретьєном
- C.Адамом Смітом, Давідом Рікардо
- D.Аристотелем, Ксенофонтом
- E.Джоном Кейнсом.

12. Які давньогрецькі і давньоримські вчені заклали фундамент економіки ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

13.У чому проявилась єдність поглядів А.Сміта, Д.Рікардо та К.Маркса ?

- A.у визначенні вирішальної ролі людської праці в збільшенні багатства суспільства
- B.у вираженні інтересів класу буржуазії
- C.у створенні теорії доданої вартості
- D.у дослідженні простого капіталістичного виробництва
- E.у дослідженні мікроекономічних процесів.

14.Що вивчає економічна теорія ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

15.Що характерне для київської школи політекономії (середина XIX ст.)?

- A.дослідження общинних відносин
- B.аналіз шляхів переходу від феодальних економічних відносин до соціалістичних
- C.неприйняття марксизму та суспільної власності на засоби виробництва
- D.розвиток марксистських ідей
- E.дослідження ринкових відносин.

16.Як класифікуються потреби?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

17.Що характеризує визначення «об'єктивні, постійні, стійкі причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами або процесами» ?

- A.економічну категорію
- B.економічний закон
- C.продуктивні сили суспільства
- D.економічний прогрес

Е.економічну теорію.

18.Що є предметом вивчення економічної теорії ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

19.Хто з вчених-економістів запровадив в науковий обіг термін «політична економія» ?

- A.Франсуа Кене
- B.Антуан де Монкретьєн
- C.Адам Сміт
- D.Джон Кейнс
- E.Альфред Маршалл.

20.Які методи дослідження застосовуються в економічній теорії ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

21.Який критерій Дж.Гелбрейт і А.Арон використали для виділення конкретних стадій розвитку людського суспільства ?

- A.в економіці переважає сфера матеріального виробництва
- B.вирішальним чинником виробництва є земля
- C.ступінь індустріального розвитку
- D.в розвиток сфери послуг
- E.розвиток сільського господарства.

22.Які основні ознаки змішаної економіки ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

23.Що означає приватизація ?

- A.повернення власності колишнім власникам
- B.викуп державою приватної власності

- С.перехід власності від однієї приватної особи до іншої
- Д.перехід державної власності до рук окремих фізичних або юридичних осіб
- Е.зміна виду діяльності.

24.У чому полягає зміст командно-адміністративної економіки ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

25.Які права закріплює приватна власність за громадянами ?

- A.володіння та застосування певного майна
- B.користування і розпорядження певним майном
- C.застосування та розпорядження певним майном
- D.привласнення, володіння, користування та розпорядження майном
- E.користування технічними пристроями.

26.Що належить до об'єктів власності ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

27.Що належить до об'єктів власності на ринку медичних послуг ?

- A.медичне устаткування
- B.орендні косметологічні заклади
- C.нова технологія
- D.медична послуга
- E.лікарський рецепт.

28.Що відноситься до продуктивних сил суспільства ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

29.Для якої економічної системи характерний монополізм державної власності ?

- A.змішана економіка

- В.традиційна економіка
- С.«чистий» капіталізм
- Д.адміністративно-командна економіка
- Е.ринкова економіка.

30.Які основні характеристики ринкової економіки виділяють ?

- А.
- В.
- С.
- Д.
- Е.

31.Що можна віднести до ознак доіндустріального суспільства ?

- А.в економіці переважає сфера матеріального виробництва
- В.вирішальним чинником виробництва є земля
- С.переважають сільське господарство і ручна праця
- Д.в економіці переважає сфера послуг
- Е.розвиток комп'ютерних технологій.

32.Які форми здійснення приватизації застосовують ?

- А.
- В.
- С.
- Д.
- Е.

33.Які особливості має приватизація в Україні порівняно з іншими східноєвропейськими країнами?

- А.початок перетворення власності збігся зі зломом командної системи
- В.інтереси приватизації державної власності зачепили долі більшості населення країни
- С.недосконалість законодавства на старті реформ
- Д.зміна форм власності збіглася з утворенням незалежної держави
- Е.власниками стали всі громадяни.

34.Яка мета приватизації у розвинених країнах ?

- А.
- В.
- С.
- Д.
- Е.

35.Що є основною рушійною силою суспільного розвитку ?

- A.соціальна нерівність
- B.відсутність класової боротьби
- C.суперечність між продуктивними силами та виробничими відносинами
- D.руйнування старого способу виробництва
- E.суспільна конфронтація.

36.Які способи виробництва виділяє формаційний підхід до періодизації економічного розвитку ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

37.Що поклато початок постіндустріальному суспільству ?

- A.науково-технічна революція
- B.механізоване промислове виробництво
- C.промислова революція
- D.інформаційно-інтелектуальна революція
- E.загострення класової боротьби.

38.Які стадії економічного розвитку виділив американський економіст У.Ростоу ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

39.Що є метою приватизації з точки зору стратегічних національних інтересів ?

- A.банкрутство підприємства для подальшого викупу
- B.створення ефективних власників
- C.поповнення доходної частини держбюджету
- D.посилення диференціації у рівні життя населення
- E.фінансовий інтерес.

40.Чому формаційний підхід періодизації економічного розвитку вважають методологічно недостатнім ?

- A.
- B.

- C.
- D.
- E.

41.Що слід вважати причиною виникнення товарного виробництва ?

- A.зростання продуктивних сил у рабовласницькому суспільстві
- B.поява та розвиток міст у середньовіччі
- C.зародження світового ринку
- D.економічне відокремлення виробників та поява приватної власності на засоби виробництва
- E.розпад первісно-общинного ладу.

42.Чим просте товарне виробництво відрізняється від розвинутого (капіталістичного) ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

43.Чим відрізняється товарне виробництво від натурального ?

- A.перетворенням робочої сили на товар
- B.виробництвом продуктів не для власного споживання, а на продаж
- C.переважанням ручної праці
- D.відсутністю економічних криз
- E.обсягами виробництва.

44.Які види цін застосовують в ринковому середовищі ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

45.Чим характеризуються медичні послуги ?

- A.лікувально-профілактичним ефектом
- B.відокремленістю від виконавця
- C.набуттям речової форми
- D.її виробництво, надання та експорт не збігаються у часі
- E.збереженістю.

46.Які особливості мають медичні послуги ?

- A.

- В.
- С.
- Д.
- Е.

47.Що таке товар ?

- А.це будь-який продукт праці
- В.це продукт праці, виготовлений для власного споживання
- С.це матеріальні блага та послуги, створені у результаті праці
- Д.це продукт праці, який задовольняє суспільні потреби, вироблений для обміну
- Е.матеріальна послуга.

48.Які особливості мають послуги порівняно з товаром ?

- А.
- В.
- С.
- Д.
- Е.

49.За яких умов виникає товарне виробництво ?

- А.суспільного характеру праці
- В.суспільного поділу праці
- С.наявності приватної власності
- Д.економічної відокремленості виробника
- Е.наявності споживчих благ.

50.Як розглядають ціну у сучасній економічній теорії ?

- А.
- В.
- С.
- Д.
- Е.

51.Який найпоширеніший спосіб ціноутворення виділяють ?

- А.«наслідування» лідера
- В.збирання «вершків»
- С.за рівнем цін конкурентів
- Д.«витрати плюс прибуток»
- Е.за рівнем споживчого попиту.

52.Що розуміють під товаром і які його основні властивості ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

53. Який з термінів визначає здатність товару до обміну ?

- A. бартер
- B. аверс
- C. еквівалентність
- D. ліквідність
- E. усі попередні відповіді хибні.

54. Які вчені досліджували характеристики товару ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

55. Яке з наведених тверджень є правильним ?

- A. продукт – це результат товарного виробництва
- B. товар – це продукт, який існує у вигляді речі
- C. послуги – це види діяльності, що задовольняють певні потреби людей
- D. благо – все те, що може задовольняти потреби людини
- E. усі попередні твердження правильні.

56. Які основні функції ціни виділяють ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

57. Що спричинить за рівних умов зростання ціни на імпортні лікарські засоби ?

- A. зростання ціни на вітчизняні лікарські засоби
- B. зниження ціни на медичні послуги
- C. збільшення попиту на імпортні лікарські засоби
- D. збільшення попиту на вітчизняні лікарські засоби
- E. врівноважений попит.

58. Які чинники впливають на ціни в ринковому середовищі ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

59. Що є причинами стрімкого зростання цін на лікарські засоби та надприбутків фармацевтичних компаній ?

- A. агресивний маркетинг фармацевтичних компаній
- B. монополізація світового фармацевтичного ринку
- C. величезні витрати на розробку нових лікарських засобів
- D. платність медичних послуг
- E. усі відповіді правильні.

60. Які основні риси притаманні натуральній формі виробництва ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

61. Що таке гроші ?

- A. цінні папери
- B. паперові знаки., емітовані державним банком
- C. це особливий товар, який виконує роль загального еквівалента при обміні інших товарів
- D. банківські папери
- E. фінансова послуга.

62. Що є основними елементами грошової системи ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

63. Яка з функцій грошей на сучасному етапі втратила своє значення ?

- A. міра вартості
- B. засіб створення скарбів, засіб обігу
- C. функція платежу

D.світові гроші

E.оплата послуг.

64.Що відноситься до кредитних грошей ?

A.

B.

C.

D.

E.

65.Що найчастіше використовували в грошовому обігу після кризи 1929-1930 рр. ?

A.золото й срібло

B.золото

C.паперові гроші

D.товарні гроші

E.електронні гроші.

66. Що включає в себе антиінфляційна політика ?

A.

B.

C.

D.

E.

67.Як називають борговий документ установленого законом зразка про обов'язкову сплату боржником певної суми грошей у вказаний термін ?

A.чеком

B.векселем

C.облігацією

D.опціоном

E.усі попередні відповіді правильні.

68.Які види грошей виділяють ?

A.

B.

C.

D.

E.

69.У якому році було припинено обмін доларів США на золото ?

A.у 1965 р.

В.у 1970 р.

С.у 1971 р.

Д.у 1973 р.

Е.у 1976 р.

70.Які типи грошової системи відомі у світі ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

71.Яку функцію грошей виконує кредитна картка ?

А.засобу обігу

В.засобу накопичення і утворення скарбів

С.засобу платежу

Д.міри вартості

Е.пластикового еквівалента.

72.Які макроекономічні причини виникнення інфляції розрізняють ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

73.Хто з названих суб'єктів найімовірніше виграє в умовах інфляції ?

А.громадянин, який має фіксований дохід

В.уряд, який збільшує ставку податку на прибуток

С.громадянин, який поклав на строковий рахунок гроші в банк

Д.банкiр

Е.студент.

74.Які функції виконують гроші ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

75.Де і коли вперше почали використовуватися паперові гроші ?

- A. у Київській Русі в XI ст.
- B. у Росії в XVI ст.
- C. у Китаї в XI ст.
- D. у США в XVIII ст.
- E. у Єгипті в IV ст;

76. Які основні види інфляції виділяють ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

77. Яка з поданих видів інфляції виникає при неповному використанні виробничих ресурсів ?

- A. галопуюча
- B. повзуча, або помірна
- C. гіперінфляція
- D. прихована
- E. інфляція пропозиції.

78. Які процеси характерні для гіперінфляції ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

79. Які засоби найдоцільніші для ліквідації дефіциту державного бюджету і боротьби з інфляцією ?

- A. зниження податків на експорт продукції
- B. структурна перебудова економіки, підвищення частки конкурентоспроможних галузей
- C. ліквідація заборгованості по зарплаті
- D. регіональний перерозподіл бюджетних фондів
- E. штрафи та санкції.

80. Які основні шляхи запобігання інфляції доцільні в Україні ?

- A.
- B.
- C.
- D.

Е.

81. Які з наведених функцій виконує ринок ?

А. охороняє власність підприємств

В. встановлює зв'язки та пропорції між виробниками та споживачами

С. захищає працівників від свавілля роботодавців

Д. змушує сплачувати податки

Е. створює ресурсну базу.

82. Що належить до інфраструктури інформаційного та інтелектуального ринку ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

83. Що належить до фінансового ринку ?

А. ринок цінних паперів

В. інтелектуальний ринок

С. оптовий ринок

Д. споживчий ринок

Е. освітні заклади.

84. Які види ринків існують згідно територіальної сегментації ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

85. Що може монополіст на відміну від конкурентної фірми ?

А. може призначати будь-яку ціну на свій продукт

В. порівнює свої ціни з цінами конкурентів

С. не може виробити будь-який обсяг продукції та продати її за будь-яку ціну

Д. має справу з високо еластичним попитом на свою продукцію

Е. часто змінювати ціну.

86. Хто є суб'єктами ринку ?

А.

В.

С.

D.

E.

87.Яка характерна риса чистої конкуренції ?

A.рівні умови для всіх суб'єктів ринку

B.продукція, що виробляється, неоднорідна

C.входження нових фірм до галузі ускладнене

D.існує лише цінова конкуренція

E.існує цінова та нецінова конкуренція.

88.Що відноситься до інфраструктури товарного ринку ?

A.

B.

C.

D.

E.

89.Які характерні риси чистої (абсолютної) монополії ?

A.існує багато незалежних фірм

B.можлива таємна угода між фірмами з приводу цін, розподілу ринків тощо для обмеження конкуренції

C.на ринку панує один продавець

D.між фірмами існує лише нецінова конкуренція

E.існує цінова та нецінова конкуренція.

90.Які основні риси монополістичної конкуренції ?

A.

B.

C.

D.

E.

91.Як називають структуру ринку, якщо виробництво у фармацевтичній галузі розподілене між кількома фірмами, які контролюють ринок ?

A.досконалою конкуренцією

B.монополістичною конкуренцією

C.олігополією

D.монополією

E.вільним ринком.

92.Які основні переваги ринку як суспільної форми організації та функціонування економіки ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

93.Що таке конкуренція ?

- A.змагання між суб'єктами ринку за найвигідніші умови ринку
- B.диктатура покупця
- C.диктатура продавця
- D.диктатура держави
- E.творча співпраця.

94.Які природні монополії є у всіх країнах у сфері суспільного користування ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

95.Яке з наведених тверджень стосовно ринку є хибним ?

- A.ринок передбачає взаємне передавання прав власності
- B.ринок допомагає узгоджувати інтереси виробників і споживачів
- C.ринок передає інформацію про структуру суспільних потреб і перерозподіляє обмежені ресурси
- D.ринок узгоджує інтереси різних соціальних груп населення і держави
- E.усі попередні твердження стосовно ринку правильні.

96.Які основні ознаки характерні для ринків з чистою конкуренцією ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E..

97.Яке з визначень сучасного ринку є найповнішим ?

- A.це обмін, який ґрунтується на засадах грошових відносин
- B.це механізм, економічний інститут, через який покупці і продавці взаємодіють, щоб визначити ціни та кількості товарів
- C.це механізм координації планів і дій виробників та споживачів певного блага

D.це певний простір, де відбувається купівля-продаж товарів

E.це продаж товарів.

98.Які функції ринку виділяють ?

A.

B.

C.

D.

E.

99.Яка структура ринку державної системи охорони здоров'я України ?

A.досконалою конкуренцією

B.монополістичною конкуренцією

C.олігополією

D.монополією

E.монопсонією.

100.Які об'єктивні бар'єри для входження нових фірм у певну галузь існують ?

A.

B.

C.

D.

E.

101.Хто не може бути суб'єктом підприємництва в Україні ?

A.громадяни України

B.громадяни Молдови, Росії, Білорусії та інших країн СНД

C.особи без громадянства

D.службові особи органів прокуратури, державної безпеки

E.іноземці з країн далекого зарубіжжя.

102.Які є види прибутку ?

A.

B.

C.

D.

E.

103.Яке явище має місце, якщо послідовне збільшення обсягу пропонованих медичних послуг нейрохірургічною клінікою супроводжується зменшенням середніх витрат та цін ?

A.негативний ефект масштабу

- В.нульовий ефект масштабу
- С.позитивний ефект масштабу
- Д.постійний ефект масштабу
- Е.економічне зростання.

104.Які основні риси підприємця виділяють ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

105.Що не належить до ознак підприємництва ?

- A.економічний ризик
- B.постійне освоєння нового
- C.самостійність та ініціатива
- D.робота найманого працівника на фармацевтичному підприємстві
- E.державницький підхід.

106.Які основні види підприємств виділяють ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

107.Чий інтересам відповідає максимізація прибутку ?

- A.власників приватних фірм
- B.селян
- C.найманих працівників
- D.споживачів
- E.постачальників.

108.Які є основні види товариств ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

109.Яке з наведених тверджень є правильним ?

- A. норма амортизації встановлюється самим підприємством
- B. прагнення до максималізації прибутку змушує підприємця тримати свій капітал в банку
- C. зниженню виробничих витрат у фірмі сприяє ефективний маркетинг
- D. будівлі та споруди переносять свою вартість на готовий продукт частинами
- E. усі попередні твердження хибні.

110. Які види витрат підприємства розрізняють ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

111. Що розуміють під економічним прибутком ?

- A. мінімальний прибуток, необхідний для утримання фірми у межах певного виду діяльності
- B. прибуток, який отримує типова фірма у галузі
- C. різниця між виручкою і сумою явних та неявних витрат
- D. прибуток, який одержить фірма, якщо її загальний виторг перевищить суму явних і неявних витрат
- E. сума заробітної плати.

112. Що є об'єктом підприємництва ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

113. Що є метою комерційного підприємства (фірми) ?

- A. надання гуманітарної допомоги
- B. отримання прибутку
- C. підвищення кваліфікації працівників
- D. транспортування продукції
- E. людський розвиток.

114. Що відносять до основного та обігового капіталу ?

- A.
- B.
- C.
- D.

Е.

115. У яких сферах існують державні некомерційні підприємства ?

А. у галузі матеріального виробництва

В. у галузі фінансових послуг

С. в охороні здоров'я

Д. на залізничному транспорті

Е. у сфері туризму.

116. Які основні переваги приватних підприємств ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

117. Яку роль не виконують підприємства в економіці ?

А. поєднують фактори виробництва

В. виробляють матеріальні блага

С. поєднують приватні, колективні та державні інтереси

Д. проводять регіональні реформи

Е. здійснюють регулювання економіки.

118. У європейських країнах сімейний лікар є активним економічним суб'єктом. Які права йому надають ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

119. Що передбачає закрите акціонерне товариство ?

А. продаж акцій на відкритому ринку

В. відповідальність учасників за борги товариства майном, що їм належить

С. не виплату дивідендів по акціях

Д. розподіл акцій між працівниками підприємства

Е. розподіл функцій управління.

120. Які основні процеси відбуваються на підприємствах ?

А.

В.

- C.
- D.
- E.

121.Що вивчає макроекономіка ?

- A.ефективність функціонування економіки як єдиного цілого
- B.закономірності поведінки економічних суб'єктів у їх сукупності
- C.функціонування окремих галузей промисловості
- D.правильні твердження А і В
- E.військово-промисловий комплекс.

122.Хто є суб'єктами фінансових відносин ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

123.Який метод вимірювання ВВП найбільш поширений ?

- A.ВВП за доходами
- B.метод доданої вартості
- C.ВВП за темпами економічного зростання
- D.ВВП за темпами інфляції
- E.ВВП за доходами та видатками.

124.Якими ключовими макроекономічними проблемами займаються сучасні економісти?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

125.Що таке чистий експорт ?

- A.уся сума річних платежів, які країна здійснює за кордон
- B.уся сума річних надходжень в країну з-за кордону
- C.співвідношення платежів, які країна здійснює за кордон, і надходжень у країну з-за кордону
- D.різниця між доходами і витратами держави
- E.різниця між обсягами імпорту та експорту.

126.Що включають доходи від власності ?

- A.

- B.
- C.
- D.
- E.

127. Які з означених проблем стосуються макроекономіки ?

- A. зниження витрат на виробництво товару
- B. економічне зростання
- C. підвищення рентабельності виробництва
- D. місцеві (регіональні) податки
- E. підвищення ціни.

128. Що входить до складу національного багатства?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

129. До якої складової розрахунку ВВП по доходах належить заробітна плата лікарів?

- A. рента
- B. підприємницький дохід
- C. прибуток
- D. заробітна плата працівників
- E. витрати на електроенергію.

130. Чим характеризується стале економічне зростання ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

131. Що таке національний дохід ?

- A. ВВП за мінусом амортизаційних відрахувань
- B. чистий національний продукт за мінусом непрямих податків
- C. дохід, який остаточно залишається у людини після сплати всіх податків
- D. дохід людини до сплати всіх податків
- E. захист вітчизняного виробника.

132. Дослідники під керівництвом Деніса та Донели Медоуз звернули увагу на зворотний бік традиційного уявлення щодо економічного зростання, на його згубний вплив. У чому він проявляється ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

133. Що використовується для розрахунку реального ВВП ?

- A. індекс Джині
- B. темпи росту доходів населення
- C. дефлятор
- D. індекс споживчих цін
- E. державний бюджет.

134. Які основні функції виконують фінанси ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

145. Що таке економічне зростання ?

- A. збільшення номінального ВВП країни за рік
- B. збільшення інвестицій в економіку країни
- C. кількісна зміна основних макроекономічних показників
- D. приріст витрат виробництва
- E. зростання бюджетних видатків.

146. Які особливості формування державного бюджету в Україні ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

147. Що є основними факторами економічного зростання ?

- A. темпи росту виробництва
- B. обсяг та якість використовуваних ресурсів

- С. ріст ВВП на душу населення країни
- Д. рівень зайнятості
- Е. збільшення державних асигнувань.

148. Які основні причини виникнення дефіциту держбюджету ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

149. За рахунок яких факторів відбувається екстенсивне зростання ВВП ?

- A. якісного приросту усіх елементів продуктивних сил
- B. кількісного збільшення додаткових факторів виробництва
- C. змішаного приросту усіх елементів продуктивних сил
- D. збільшення кількості найманих працівників та підвищення якості їхньої праці
- E. прискорення.

150. Які основні концепції економічного зростання виділяють ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

151. Що включає індекс людського розвитку ?

- A. очікувану при народженні тривалість життя
- B. рівень освіти
- C. обсяг ВВП у розрахунку на душу населення
- D. рівень інвестицій
- E. індекс споживчих цін.

152. Які об'єктивні причини необхідності державного регулювання ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

153. Хто з відомих вчених дав обґрунтування економічній ролі держави ?

- A. А. Маршалл

В.Дж. Кейнс
С.М.Фрідман
Д.М.Леонтьєв
Е.А.Сміт.

154.Які основні принципи створення системи державного регулювання економіки в нашій країні ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

155.У якій з запропонованих моделей соціальної політики держава повністю бере на себе регулювання умов життя людей ?

- A.консервативній моделі
- B.патерналістській моделі
- C.соціал-демократичній моделі
- D.ліберальній моделі
- E.у всіх моделях.

156.Які основні функції державного регулювання економіки виділяють ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

157.Пріоритети в соціально-економічному розвитку становлять основу об'єктів регулювання. Що вони означають ?

- A.найважливіші соціально-економічні процеси, на стимулювання яких спрямовуються відповідні ресурси
- B.індикатори соціально-економічного розвитку
- C.найважливіші галузі економіки
- D.найвищі показники економічного розвитку
- E.цілі та напрямки економічного розвитку.

158.У період становлення ринкових відносин до функцій державного регулювання долучаються додаткові. Що вони передбачають ?

- A.

- B.
- C.
- D.
- E.

159.Що є об'єктом державного регулювання ?

- A.стратегія економічного розвитку
- B.економіка країни, регіонів, областей, міст і районів
- C.концепції економічного зростання
- D.соціально-економічний розвиток
- E.рівень споживання.

160.У чому полягають основні функції держави на сучасному етапі ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

161.Хто є суб'єктом державного регулювання ?

- A.органи фінансового контролю
- B.Генеральна прокуратура
- C.міністерство охорони здоров'я
- D.державна в особі державних органів влади
- E.органи виконавчої влади.

162.Які соціально – економічні процеси є об'єктом державного регулювання ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

163.Які методи державного регулювання економіки виділяють ?

- A.політичні, соціальні, адміністративні
- B.фінансові, монетарні, фіскальні
- C.правові, адміністративні, економічні
- D.соціально-економічні, фінансово-кредитні, культурно-соціальні
- E.економіко-правові, соціально-культурні, суспільно-екологічні.

164.Що відноситься до адміністративних методів державного регулювання ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

165.Що таке ліцензія ?

- A.спеціальний дозвіл на здійснення діяльності
- B.підтвердження винаходу
- C.документ, що підтверджує право інтелектуальної власності
- D.право приватної власності
- E.результат винахідницької та раціоналізаторської діяльності.

166.На які види діяльності видаються ліцензії ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

167.Як регулює відносини у різних сферах система норм і стандартів ?

- A.через встановлення рівня вимог
- B.через перевірки і ревізії
- C.через систему санкцій
- D.через грошову-кредитну систему
- E.через фінансово-бюджетну систему.

168.Що відноситься до основних норм, якими держава регулює різні сфери діяльності ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

169.Як здійснюються економічні методи державного регулювання економіки ?

- A.через створення бар'єрів входження на ринок
- B.через регулювання частки ринку
- C.через створення фінансових та матеріальних стимулів впливу
- D.через регулювання відносин у сферах праці, торгівлі, соціального захисту
- E.через стримування вкладення іноземного капіталу.

170. Які основні засоби грошово-кредитного регулювання застосовують ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

171. Що вважають передумовою розвитку світового господарства ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

172. Повноцінне світове господарство виникло лише наприкінці XIX ст. Що стало причиною цього?

- A. комп'ютеризація інформації
- B. розвиток мореплавства
- C. промислова революція в Англії
- D. інтернаціоналізація фінансових відносин
- E. цифрування інформації.

173. Хто увійшов до другої хвилі нових індустріальних країн ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

174. Що представляє собою світове господарство ?

- A. глобальний мегаполіс
- B. сукупність національних економік, що перебувають у тісній взаємодії
- C. сукупність супер-держав
- D. міжнародний розвиток за ринковими законами
- E. міжнародна співдружність.

175. США – провідна в економічному та політичному сенсі держава, найвпливовіша у світі. Які її основні переваги ?

- A.
- B.

- C.
- D.
- E.

176. Який головний недолік Японії ?

- A. географічне положення
- B. сусідство з Росією
- C. велика кількість вулканів
- D. наслідки Хіросіми та Нагасаки
- E. відсутність власних ресурсів.

177. Які переваги має Західна Європа ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

178. За якими ознаками постсоціалістичні країни тяжіють до країн, що розвиваються ?

- A. рівень розвитку торгівлі
- B. частка імпорту
- C. співвідношення імпорту\експорту
- D. відсутність власних ресурсів
- E. рівень розвитку споживчого сектора.

179. За якими ознаками постсоціалістичні країни можна зарахувати до індустріально розвинених країн ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

180. Завдяки чому світовий експорт готових виробів зростає значно швидше за світовий експорт сировини та аграрних продуктів ?

- A. потреби у міжнародному співробітництві
- B. обробна промисловість, розвиваючись більшими темпами, ніж добувна, відтворює нові галузі та підгалузі
- C. потреби у споживчій кооперації
- D. споживчий сектор розвивається швидшими темпами, ніж виробничий

Е.вичерпності природних ресурсів.

181.Що передбачає відкрита економіка як економічна система, орієнтована на максимальну участь в міжнародному розподілі праці ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

182.Що є основою розвитку світового господарства на сучасному етапі ?

- A.глобалізація економічного розвитку
- B.міжнародні відносини
- C.членство в Євросоюзі
- D.зовнішні торгівельні відносини
- E.міжнародний альянс.

183.Що регулюють створені у середині 1940-х років міжурядові організації ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

184.Чому генераторами нових технологій є високорозвинені країни ?

- A.під тиском конкуренції відбувається безперервне оновлення технологій та продукції
- B.великі фінансові переваги
- C.під тиском науково-технічного прогресу покращується якість споживання
- D.під наглядом міжнародних фінансових організацій підвищується якість життя
- E.розвинене громадське суспільство.

185. Які показниками активності країни у світовій торгівлі виділяють ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

186.Які загрози та ризики несе в собі глобалізація ?

- A.зменшення кількості соціалістичних країн
- B.підсилення колоніального тиску на країни третього світу

С. утворення «бабанових республік»

Д. наростання нерівності між постіндустріальними країнами та іншим світом

Е. втрата суверенітету через фінансову залежність від розвинених країн.

187. Важливою формою міжнародних економічних зв'язків є науково – технічне співробітництво, яке виникло під впливом НТР. Які воно має напрямки ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

188. Що представляє собою інтеграція, як одна з важливих загальних форм міжнародних економічних відносин ?

А. міжнародної торгівлі

В. наднаціональної співпраці

С. координування міжнародної політики

Д. об'єднання національних економік в єдине ціле

Е. сприяння незалежності та суверенітету.

189. Які країни входять до Ради співробітництва країн Перської затоки ?

А.

В.

С.

Д.

Е.

190. Що таке девальвація валюти ?

А. офіційне зниження золотого змісту національної грошової одиниці

В. зменшення кількості грошових знаків країни, яку можна одержати за кожен одиницю іноземної валюти

С. офіційне підвищення державного курсу обміну національної грошової одиниці на валюти інших країн

Д. офіційне зниження державного курсу обміну національної грошової одиниці на валюту інших країн

Е. зміна валютного курсу.

191. Під впливом яких факторів розвивається процес глобалізації?

А.

В.

- C.
- D.
- E.

192.Що являє собою процес дигіталізації ?

- A.анекласичні підходи в сучасній економіці
- B.утилізацію відходів
- C.використання цифрових методів обробки, зберігання та відтворення інформації
- D.неоколоністські погляди вчених-економістів
- E.сучасну парадигму розвитку економіки

193.Які основні форми вияву глобалізації існують ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

194.Що уможливило застосування дигіталізації ?

- A.збільшення витрат на одержання та забезпечення інформацією всіх суб'єктів ринку
- B.збільшення трансакційних витрат
- C.збільшення потоків біженців, переселенців
- D.зростання мобільності фінансових, матеріальних, людських та інформаційних ресурсів
- E.збільшення ринку робочої сили, збільшення потоку інформації.

195.На основі яких параметрів характеризує рівень глобалізації окремої країни індекс глобалізації, розроблений журналом «Foreign Policy» ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

196.Що таке «глобальне село» ?

- A.село після аграрної реформи
- B.нова технологічна, соціально-економічна і політична система в еволюції цивілізації
- C.ринкові відносини в агропромисловому комплексі
- D.нова парадигма розвитку національної економіки
- E.нова техніко-економічна, інтегральна, цивілізована, соціально-екологічна система в еволюції цивілізації.

197. Які найважливіші соціально-економічні передумови глобалізації ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

198. Що стало характерною ознакою глобалізації ?

- A. фінансова революція, пов'язана з еквітизацією світової економіки на основі розширення глобальної фондової капіталізації
- B. культурна революція, пов'язана з активізацією духовної спадщини на основі розширення інтегрованих культурних зв'язків
- C. екологічна революція, пов'язана з повною утилізацією відходів, недопущенням шкідливих викидів
- D. європейська економічна інтеграція
- E. нова парадигма сучасного економічного розвитку.

199. Які найсуттєвіші глобальні проблеми людства існують у сфері взаємодії природи і суспільства ?

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.

200. Що означає явище глобалізації економіки ?

- A. інтеграція європейських країн
- B. співробітництво з Євросоюзом
- C. закономірна тенденція інтеграції світового господарства в єдиний економічний простір
- D. домінуюча складова глобалізації
- E. тісна економічна співпраця у світовому масштабі.

	Силабус навчальної дисципліни <u>«ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ»</u>
Галузь знань	22 Охорона здоров'я
Спеціальність	221 Стоматологія
Освітньо-професійна програма	Стоматологія ортопедична
Освітній ступінь	Фаховий молодший бакалавр
Статус дисципліни	Нормативна
Група	II CO -11
Мова викладання	Українська
Кафедра, за якою закріплена дисципліна	Кафедра соціально – гуманітарних дисциплін
Викладач курсу	Яворська Жанна Броніславівна - кандидат економічних наук, доцент
Контактна інформація викладача	0678447001 zannaavorska7@gmail.com z.javorska@lma.edu.ua
Консультації	Відповідно до розкладу консультацій. Можливі он-лайн консультації через ZOOM, Meet. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або дзвонити
Сторінка курсу в Moodle	https://v1.lma.edu.ua/course/view.php?id=91
Опис навчальної Дисципліни	Кількість кредитів – 2,5 Загальна кількість годин – 75 Модулів – 1 Рік підготовки – 2-й Семестр – 4 Лекції – 14 год. Семінари – 22 год. Самостійна робота – 39 год.
Коротка анотація курсу	Дисципліна «Основи економічної теорії» є нормативною дисципліною зі спеціальності Стоматологія ортопедична. Навчальну дисципліну розроблено таким чином, щоб надати здобувачам вищої освіти необхідні знання для оволодіння економічними законами та закономірностями, знаннями основних принципів ринкової економіки, основами підприємництва, видами державного регулювання економіки, формами міжнародного співробітництва. Предметом вивчення навчальної дисципліни є економічні закони та закономірності; економічні відносини; розвиток економічних

	<p>систем світу; основні принципи ринкової економіки; форми здійснення виробництва; основи підприємництва; типи економічного зростання; фінансова система.</p>
<p>Мета та цілі курсу</p>	<p>Метою вивчення нормативної дисципліни «<u>Основи економічної теорії</u>» є формування у молодших бакалаврів економічного мислення, адекватного до специфіки соціально-економічних перетворень, що дасть змогу з нових світоглядних, концептуальних позицій усвідомити наявні та гіпотетичні суперечності життя й використовувати їх у майбутній практичній діяльності.</p> <p>Згідно з вимогами освітньої програми студенти повинні</p> <p>знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – фактори, які впливають на розвиток економічних процесів у медицині; – зміст основних категорій, законів і процесів ринкової економіки; – особливості сучасного стану вітчизняної економіки, реформування відносин власності у галузі охорони здоров'я; <p>вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – самостійно аналізувати, розуміти і знаходити напрями вирішення складних економічних проблем у галузі охорони здоров'я; – оцінювати результати господарської діяльності підприємств медичного комплексу.
<p>Програмні результати навчання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вміти правильно аналізувати зміст основних економічних понять, категорій, законів ринкової економіки; характеризувати економічний зміст відносин власності, розподілу, обміну і споживання матеріальних і духовних благ у суспільстві. 2. Достовірно описати особливості становлення ринкових відносин у галузі охорони здоров'я України. 3. Вміти виділити важливі умови формування конкурентного середовища на ринку медичних послуг. 4. Фахово досліджувати конкурентне середовище виробників медичних послуг
<p>Політика курсу</p>	<p>Дотримання принципів академічної доброчесності. Не толеруються жодні форми порушення академічної доброчесності. Очікується, що роботи студентів будуть самостійними, їх власними оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей. Під час виконання письмових контрольних робіт, модульних контрольних, тестування, підготовки до відповіді на екзамені користування зовнішніми джерелами заборонено. Виявлення ознак академічної не доброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем.</p> <p>Дотримання принципів та норм етики і професійної деонтології. Під час занять здобувачі вищої освіти діють із позицій академічної доброчесності, професійної етики та деонтології, дотримуються правил внутрішнього розпорядку</p>

Академії. Під час боротьби з епідемією KOVID-19 виконують всі настанови протиепідемічного режиму: носять маски, дотримуються соціальної дистанції, використовують антисептики. Ведуть себе толерантно, доброзичливо та виважено у спілкуванні між собою та викладачами.

Відвідування занять. Студенти повинні відвідувати усі лекції, семінари курсу та інформувати викладача про неможливість відвідати заняття.

Політика дедлайну. Студенти зобов'язані дотримуватися термінів, передбачених курсом і визначених для виконання усіх видів робіт.

Порядок відпрацювання пропущених занять. Відпрацювання пропущених занять без поважної причини відбувається згідно з графіком відпрацювань та консультацій. Відпрацювання пропущених занять з поважної причини може проводитися також улюбий зручний час для викладача.

Перескладання підсумкової оцінки з метою її підвищення не допускається, окрім ситуацій передбачених нормативними документами Академії, або неявки на підсумковий контроль з поважної причини.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

1. Економічна теорія : предмет, значення, функції, методи пізнання. Економічні потреби і виробництво.
2. Економічна система суспільства та її зміст. Сутність відносин власності.
3. Форми суспільного виробництва. Товарне виробництво. Товар.
4. Сутність та функції грошей. Походження грошей. Інфляція.
5. Ринок в економічній системі суспільства. Структура та інфраструктура ринку.
6. Підприємництво та підприємство (фірма). Витрати виробництва, прибуток, рентабельність.
7. Суспільне відтворення. Виробництво, розподіл та використання національного доходу. Економічне зростання і його чинники. Фінансова система.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

1. Економічна теорія : предмет, значення, функції, методи пізнання. Економічні потреби і виробництво.
2. Економічна система суспільства та її зміст. Сутність відносин власності.
3. Сутність та функції грошей. Походження грошей. Інфляція.
4. Форми суспільного виробництва. Товарне виробництво. Товар.
5. Ринок в економічній системі суспільства. Структура та інфраструктура ринку.
6. Підприємництво та підприємство (фірма). Витрати виробництва, прибуток, рентабельність.
7. Суспільне відтворення. Виробництво, розподіл та використання національного доходу. Економічне зростання і його чинники. Фінансова система.
8. Державне регулювання у ринковій економіці.
9. Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин.
10. Економічні аспекти глобальних проблем людства.
11. Модульний контроль.

ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Економічна теорія : предмет, значення, функції, методи пізнання. Економічні потреби і виробництво.
2. Економічна система суспільства та її зміст. Сутність відносин власності.
3. Сутність та функції грошей. Походження грошей. Інфляція.

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Ринок в економічній системі суспільства. Структура та інфраструктура ринку. 5. Підприємництво та підприємство (фірма). Витрати виробництва, прибуток, рентабельність. 6. Суспільне відтворення. Виробництво, розподіл та використання національного доходу. Економічне зростання і його чинники. Фінансова система. 7. Суспільне відтворення. Виробництво, розподіл та використання національного доходу. Економічне зростання і його чинники. Фінансова система. 8. Державне регулювання у ринковій економіці. 9. Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин. 10. Економічні аспекти глобальних проблем людства. 																					
Література для вивчення дисципліни	<ol style="list-style-type: none"> 1. Економічна теорія: Посібник вищої школи / Під заг. ред. Воробйова Є. М. – Харків – Київ, 2003. 2. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка: Навч. посіб. / За ред. Ватаманюка З. Г., Панчишина С. М. – К.: Видавничий дім «Альтернатива», 2005. 3. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. - К.: Знання - Прес, 2001. 4. Національна медична бібліотека України. Світові медичні ресурси. Режим доступу: https://library.gov.ua/svitovi-e-resursy/ 5. Медичні бібліотеки он-лайн. Режим доступу: http://medlib.bsmu.edu.ua/internet-resursy/biblioteky-on-lajn/ 6. Комунальний заклад «Львівська обласна наукова медична бібліотека» http://www.lvonmb.narod2.ru 																					
Поточний та підсумковий контроль	<p>Поточний контроль здійснюється на кожному семінарському занятті з обов'язковим виставленням оцінки.</p> <p>Усне опитування з обов'язковим виставленням оцінки по 5-бальній шкалі оцінювання</p> <p>Підсумковий контроль проводиться у вигляді диференційованого заліку на основі тестового опитування і оцінюється за 100-бальною шкалою</p>																					
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	<p>Лекції, презентації, дискусії, індивідуальні дослідження.</p> <p>У разі роботи в дистанційному режимі використовуватиметься віртуальне навчальне середовище MOODLE, Google Meet, Google Classroom.</p> <p>Лекції та семінарські заняття будуть вестися за допомогою програм електронної комунікації Zoom, Meet</p> <p>Поточна комунікація з викладачем буде здійснюватися в соціальних мережах Viber</p>																					
Необхідне обладнання	<p>У звичайному режимі навчання. Вивчення курсу передбачає приєднання кожного студента до навчального середовища MOODLE, або Google Classroom.</p> <p>У режимі дистанційного навчання під час карантину вивчення курсу додатково передбачає приєднання кожного студента до програм ZOOM, або Meet (для занять у режимі відеоконференцій). У цьому випадку студент має самостійно потурбуватися про якість доступу до інтернету.</p>																					
Критерії оцінювання	<p style="text-align: center;">Схема нарахування та розподіл балів</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="6" style="text-align: center;">Поточне оцінювання, МК та самостійна робота</td> <td rowspan="3" style="text-align: center; vertical-align: middle;">СМО</td> <td rowspan="3" style="text-align: center; vertical-align: middle;">ПМО</td> <td rowspan="3" style="text-align: center; vertical-align: middle;">ECTS</td> </tr> <tr> <td colspan="6" style="text-align: center;">Модуль 1</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">T1</td> <td style="text-align: center;">T2</td> <td style="text-align: center;">...Tn</td> <td style="text-align: center;">САП</td> <td style="text-align: center;">МК 1</td> <td style="text-align: center;">МО</td> </tr> </table>	Поточне оцінювання, МК та самостійна робота						СМО	ПМО	ECTS	Модуль 1						T1	T2	...Tn	САП	МК 1	МО
Поточне оцінювання, МК та самостійна робота						СМО	ПМО				ECTS											
Модуль 1																						
T1	T2	...Tn	САП	МК 1	МО																	

4	4	3	73	75	74	74	74	C	

$T_1 - T_n$ – теми занять до модульного контролю 1;
САП – середнє арифметичне усіх позитивних оцінок в національній шкалі, яке переводиться у 100-бальну шкалу;
МК - модульний контроль;
МО (модульна оцінка) – середнє арифметичне САП та МК;
СМО (семестрова модульна оцінка) – це середньоарифметична МО;
ПМО (підсумкова модульна оцінка) – виставляється в кінці вивчення дисципліни за 100 – бальною, національною шкалою та ECTS.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

00-бальною шкалою	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A
80-89	Добре	B
70-79	Добре	C
60-69	задовільно	D
51-59	задовільно	E
35-50	незадовільно з можливістю повторного складання	FX
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним курсом вивчення дисципліни за зазначений семестр	F

Питання до підсумкового контролю

1. Сутність, значення, мета, предмет вивчення економічної теорії.
2. Методологія економічної теорії.
3. Функції економічної теорії.
4. Еволюційний розвиток економічної теорії.
5. Економічні потреби як основи мотивації діяльності людини
6. Виробничі ресурси: виробничий ресурс як фактор виробництва.
7. Ефективність використання виробничих ресурсів.
8. Гроші : еволюція розвитку.
9. Грошовий обіг. Суть та структура.
10. Грошові системи та їх види.
11. Власність як економічна категорія.
12. Економічні відносини.
13. Сучасні моделі ринкової економічної системи.
14. Суть та види ринків.
15. Інфраструктура ринкової економіки.
16. Банківська система.
17. Ринкові структури та їхні ознаки.
18. Ринок чистої конкуренції.
19. Ринок монополістичної конкуренції.
20. Ринок олігополії.
21. Ринок монополії.
22. Попит. Визначники попиту.
23. Пропозиція. Визначники пропозиції.
24. Суспільне виробництво. Суспільне відтворення. Основні види

	<p>суспільного відтворення.</p> <p>25. Система та основні завдання макроекономіки. Макроекономічний аналіз.</p> <p>26. ВВП та методи його вимірювання. Індекс цін, дефлятор ВВП.</p> <p>27. Чистий національний продукт та національний дохід, національне багатство.</p> <p>28. Сутність, типи, фактори та джерела економічного зростання. Концепції та моделі економічного зростання.</p> <p>29. Фінансова система. Функції фінансів.</p> <p>30. Державний бюджет. Формування державного бюджету.</p> <p>31. Фірма як економічний суб'єкт. Підприємство.</p> <p>32. Суть та типологізація підприємства.</p> <p>33. Економічні функції підприємства.</p>
<p>Опитування</p>	<p>Анкету з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу</p> <p>Анкета для студентів :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чи сподобався вам предмет : «Основи економічної теорії»? 2. Чи був він для вас корисним? І чим? 3. Які теми вам найбільше сподобалися? 4. Що сприймалося найважче? 5. Чи сподобалось вам викладання предмету? 6. Чи об`активно здійснювалося оцінювання знань студентів? 7. Які ваші пропозиції? Що слід змінити і покращити?

СПИСОК НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
з дисципліни «Основи економічної теорії»

Основна література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка. Книга 1/ За ред. Панчишина С. М. та Островерха П. І. – К.: Знання, 2006.
2. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія: Підручник.- К.: Ніка - Центр Ельга, 2000.
3. Ватаманюк З.Г. Вступ до економічної теорії: Курс лекцій. - Львів, 2004. - Ч. І.
4. Гальчинський А. С. Основи економічних знань. - К., 2003.
5. Дзюбик С. Д., Ривак О. С. Основи економічної теорії: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006.
6. Економіка (Основи загальної економічної теорії): Навч. посібник для учнів 10-11 кл. серед, шк. та ПТУ / За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. - К.: Знання, 1997.
7. Економіка України: десять років реформ / За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. - Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
8. Економічна теорія: Посібник вищої школи / Під заг. ред. Воробйова Є. М. – Харків – Київ, 2003.
9. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка: Навч. посіб. / За ред. Ватаманюка З. Г., Панчишина С. М. – К.: Видавничий дім «Альтернатива», 2005.
10. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. - К.: Знання - Прес, 2001.
11. Економічна теорія. Посібник вищої школи (Воробйов Є.М., Гриценко А.А., Лісовицький В.М., Соболев В.М.) / Під заг. ред. Є.М. Воробйова. – Харків -Київ, 2001.
11. Злупко С. М. Економічна думка України: Навч. посіб. — Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2000.
12. Злупко С. М. Основи економічної теорії: Підр. – К.: Знання, 2005.
13. Макконнелл Р., Брю Л. Макроекономіка / Наук. ред. перекладу Тяня Панчишина. – Львів: Просвіта, 1997.
14. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна та ін.; За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998.
15. Мочерний С.В., Фомішина В.М., Тищенко О.І. Економічна теорія для менеджерів: Навчальний посібник.- Херсон: „Олді-плюс”, 2006.
16. Основи економічної теорії: Навч. посіб. / Уразов А. У., Маслак П. В., Саух І. В. – К.: МАУП, 2005.
17. Основи економічної теорії: Підручник / В.Г. Федоренко, Ю.М. Ніколенко, О.М. Діденко, М.П. Денисенко, М.М. Руженський.; За ред. Федоренка В.Г.- К.: Алерта, 2005.
18. Основи економічної теорії: Підручник / А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін.; За

ред. А.А. Чухна. - К.: Вища школа, 2001.

19.Основи економічної теорії: Політекономічний аспект./ За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка.- К.: Вища школа , 1995.

20.Основи економічної теорії: Посіб. / За ред. Мочерного С. В. – К. Видавничий дім «Академія», 2002.

Додаткова література

1.Політична економія: Навч. посібник / К.Т, Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін.; За ред. К.Т. Кривенка. - К.: КНЕУ, 2001.

2.Політична економія: Навч. посібник / Г.А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев та ін.; За ред.Г.А. Оганяна. - К.: МАУП, 2003.

3.Політична економія: Навч. посібник / Степура О.С., Єремєєв О.С., Пономарьова Т.Ю., Степура М.О. .- К.: Кондор, 2006.

4.Туган-Барановський М. Основи політичної економії / За ред. С.М. Злупка. - Львів, 2003.

5.Уразов А.У. Основи економічної теорії: Навчальний посібник. Київ : МАУП, 2005.

Інформаційні ресурси

1.Експертні системи в медицині: навчальний посібник / Продеус А.М. та ін.Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2014. – 332 с.: іл. – [Електронний ресурс] режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/ES_UchebnoePosobie.pdf.

2.Інформаційні технології та аспекти управління в охороні здоров'я. Методичні рекомендації / Мартинюк-Гресь С.Д., Сердюк В.Г. – МАУП, 2005. -[Електронний ресурс] – режим доступу [rivneosvita.org.ua/method_kabinet/biblioteka.php/Книги %20/.../nw 14.pdf](http://rivneosvita.org.ua/method_kabinet/biblioteka.php/Книги%20/.../nw%2014.pdf).

3.Користуйтеся наочними рубриками MeSh (MeSh Database). Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького. - 2016-[Електронний ресурс] – режим доступу: ww.studfiles.ru/preview/5280672/page:8/.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Ж.Б. ЯВОРСЬКА

Електронний навчальний посібник

до вивчення курсу навчальної дисципліни

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

для здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності 221 Стоматологія

Рекомендовано Методичною радою КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського» як електронний навчальний посібник для підготовки здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності 221 «Стоматологія»

Ум. – друк. арк. 5,1